

Nr 38

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om pedagogisk utbildning och forskning m. m.; given Stockholms slott den 26 februari 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

SVEN MOBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen behandlar frågor om samordning av verksamheten vid pedagogiska institutioner vid lärarhögskolor och universitet m. m. De pedagogiska institutionerna i Uppsala, Lund/Malmö, Göteborg, Stockholm, Umeå och Linköping bör enligt propositionen fr. o. m. den 1 juli 1971 samverka inom ramen för särskilda institutionsgrupper för pedagogik.

En särskild nämnd med uppgift att vara rådgivande organ inom skolöverstyrelsen kommer att bereda ärenden om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, däri inbegripet utvärdering av arbetet i skolan. Avsikten är att skolöverstyrelsen i vissa fall skall kunna delegera beslutanderätten i dessa ärenden till nämnden. I nämnden avses ingå bl. a. företrädare för allmänna samhällsintressen, för skolans huvudmän, personal och elever samt för beteendevetenskaplig forskning.

Med utgångspunkt i att statligt finansierad uppdragsforskning rörande utbildningsfrågor i regel skall bedrivas i anslutning till institutioner vid universitet och lärarhögskolor avses forskare som avlönas med medel från bl. a. anslagen till pedagogiskt utvecklingsarbete bli skyldiga att meddela undervisning och att förrätta examination inom forskarutbildning samt att handleda studerande som deltar i sådan utbildning.

Förslag läggs fram om en särskild ämnesmetodisk forskarutbildning som avses ge behörighet till lektorstjänst i gymnasieskolan. Försöksverksamhet med central dokumentation inom ämnesområdet pedagogik kommer att inledas vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek med början den 1 juli 1971.

En professur i pedagogik med Torsten Husén som förste innehavare föreslås inrättad vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971. En biträdande professur i pedagogik avses bli inrättad vid lärarhögskolan i Malmö vid samma tidpunkt. För budgetåret 1971/72 föreslås anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet uppfört med 20,6 milj. kr., anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor med 7,9 milj. kr., anslaget Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. med 161,5 milj. kr. samt anslaget Lärarhögskolorna: Driftkostnader med 22,6 milj. kr.

**Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet
inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms
slott den 26 februari 1971.**

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, MYRDAL, ODH-NOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖF-BERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Moberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *pedagogisk utbildning och forskning m. m.* och anför.

I prop. 1971: 1 (bil. 10 s. 360) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Lärarhögskolorna m. m.* för budgetåret 1971/72 beräkna ett förslagsanslag av 212 580 000 kr. Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den 26 april 1967 fem sakkunniga för att utreda frågan om samordning och arbetsfördelning mellan pedagogiska institutioner vid lärarhögskolor och universitet m. m. De sakkunniga antog namnet pedagogikutredningen¹. Utredningen, vars arbete fortsätter i vad avser vuxenpedagogiska frågor, har den 27 april 1970 överlämnat betänkandet (SOU 1970: 22) Pedagogisk utbildning och forskning.

Pedagogikutredningens betänkande har remissbehandlats. Yttranden över betänkandet har avgetts av skolöverstyrelsen efter hörande av lärarutbildningsanstalter m. fl., universitetskanslersämbetet efter hörande av universitets- och högskolemyndigheter, statskontoret, statens avtalsverk, socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statens råd för samhällsforskning, 1968 års barnstugeutredning, lärarutbildningskommittén (LUK), läromedelsutredningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Sveriges förenade studentkårer (SFS). Växjö stad samt professor Åke Bjerstedt har dessutom inkommit med skrivelser.

Skolöverstyrelsen har med skrivelse den 6 augusti 1970 till Kungl. Maj:t överlämnat framställning om anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet och lärarhögskolorna för budgetåret 1971/72. Vidare har universitetskanslersämbetet med skrivelse den 12 augusti 1970 till Kungl. Maj:t överlämnat framställning om anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor för budgetåret 1971/72.

¹ Ledamöter statssekreterare Lennart Sandgren, ordförande, byråchef Håkan Berg, professor Kjell Härnqvist, professor Karl-Gustaf Stukát och byråchef Nils-Erik Svensson. Sekreterare lektor Bertil Gran.

2 Pedagogisk utbildning och forskning

2.1 Utredningen

2.1.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete

Pedagogisk-psykologisk forskning bedrivs i Sverige dels vid universitetens pedagogiska och psykologiska institutioner och de större lärarhögskolornas pedagogiska institutioner, dels i anslutning till större statliga utredningar inom utbildningsområdet. Personal anställs även för särskilda forskningsmedel, som disponeras av främst skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet, statens råd för samhällsforskning och riksbanksfonden.

Forskningen vid lärarhögskolorna har till övervägande del varit inriktad mot praktiska tillämpningsfrågor inom skolans och lärarutbildningens område. En starkt undervisningsmetodisk inriktning har under senare år präglat verksamheten, delvis inom ramen för ett utvecklingsarbete avseende metod-materialsystem för vissa ämnen och årskurser. Forskningen bedrivs nästan uteslutande som lagforskning kring vissa projekt. Även universitetsinstitutionernas forskning bedrivs i betydande omfattning som lagforskning kring större projekt.

De forskningsprogram, som genomförts i anslutning till statliga utredningar i skolfrågor under 1940-talet och därefter, har ofta varit av stor betydelse för den organisatoriska och metodiska utformningen av skolans arbete. Knappast någonstans i världen har den pedagogiska forskningen kunnat arbeta i så nära kontakt med de utredande och beslutande samhällsorganen som i Sverige, och forskningsresultaten under de senaste 10—15 åren har inte sällan kommit att ligga till grund för beslut, som fattats inom utbildningsområdet.

De undersökningar som utredningen har utfört rörande forskningsbehov och forskningsförutsättningar inom olika områden visar, att även om den pedagogiska forskningen expanderat starkt under senare år finns det flera angelägna problemområden, som blivit otillräckligt behandlade. Detta gäller bl. a. den förskolpedagogiska forskningen och den därmed nära sammanhängande barnpsykologiska forskningen. Skolforskningen har expanderat kraftigt, men man har ändå inte haft möjlighet att mer ingående analysera barnets sociala och emotionella utveckling och utbildningens roll och möjligheter därvidlag. Yrkespedagogisk liksom vuxenpedagogisk forskning förekommer ännu så länge i mycket ringa omfattning. Ytterligare en angelägen uppgift för forsknings- och utvecklingsarbetet är det universitetspedagogiska området, som först under senare år blivit föremål för systematisk forskning. Hithörande frågor har behandlats inom en särskild utredning, Universitetspedago-

giska utredningen (UPU). Under senare år har den pedagogiska forskningen även tagit upp socialpedagogiska problem, dvs. frågor som rör individernas inpassning i samhället. Denna forskning bygger ofta på en väl utvecklad samverkan med olika organ och institutioner i samhället.

Ett ökat pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete förutsätter tillgång till kvalificerad personal. Tillströmningen till forskarutbildning i pedagogik och psykologi har ökat kraftigt under senare år, och det framtida behovet av forskarutbildad personal torde kunna täckas utan någon ökning av det nuvarande studerandeantalet. Dock är utbudet av forskarutbildade f.n. alltför litet, vilket bl. a. sammanhänger med bristande handledarresurser. Det är därför enligt utredningens mening nödvändigt att förstärka resurserna för forskarutbildning vid de pedagogiska institutionerna.

Detta kan till en del ske genom vissa organisatoriska åtgärder. Sålunda kan de personella resurserna ökas väsentligt genom anlitande av den kvalificerade personal som arbetar inom den statliga uppdragsforskningen. Sådan forskning bedrivs till stor del vid lärarhögskolornas pedagogiska institutioner med anslag från statliga myndigheter. Utredningen förordar, att projektanställd kvalificerad forskare skall ha skyldighet att ge viss forskarutbildning (kursundervisning och individuell handledning) i anslutning till sitt projekt samt att förrätta viss examination. De studerande bör vidare ges möjlighet att utföra sina examensarbeten inom ramen för sådant forskningsprojekt. En dylik utbildning i anslutning till uppdragsforskningen förutsätter, att den projektanställda forskaren smidigt kan inordnas i utbildningssystemet, bl. a. genom förordnande som examinator på vissa kurser.

Detta innebär framför allt att även lärarhögskolinstitutionerna bör engageras i forskarutbildningen, då det är sannolikt att en avsevärd del av uppdragsforskningen för skolväsendet också i framtiden kommer att förläggas till de pedagogiska institutionerna vid de större lärarhögskolorna. I sådana projekt kommer att medverka ett antal personer, som samtidigt håller på med egen forskarutbildning i pedagogik. Det är naturligt, att de då ges forskarhandledning i anslutning till lärarhögskolornas institutioner och att dessa institutioners resurser utnyttjas i forskarutbildningen. Utredningen anser emellertid, att en särskild till lärarhögskolorna förlagd, från övrig forskarutbildning avskärmad utbildning inte bör organiseras. I stället bör man eftersträva en samverkan mellan universitet och lärarhögskola, och utredningen framlägger i det följande förslag till sådan organisatorisk samverkan mellan universitet och lärarhögskola, där forskarutbildningens utformning är en av de centrala frågorna.

Utredningen anser, att man i detta sammanhang bör beakta även annan lärarutbildning än den som nu är förlagd till lärarhögskolorna.

En anknytning av förskoleseminarier, yrkespedagogiska institut m. m. till läroanstalter med forskningsinstitutioner skulle säkerligen främja forsknings- och utvecklingsarbetet inom vederbörande lärarutbildningssektorer. Troligen skulle också rekryteringsunderlaget för fortsatt pedagogisk utbildning vidgas. All lärarutbildning på en ort bör därför enligt utredningen ha anknytning till pedagogisk forskningsinstitution, om sådan finns på orten.

I nästan alla industrialiserade länder råder av tradition en sådan fördelning mellan offentliga och enskilda insatser för forskning och utveckling att staten svarar för forskarutbildningen samt mera allmänt orienterad tillämpningsforskning, medan näringslivet svarar för produktutvecklingen och utvecklingsarbetet. Inom vissa sektorer har emellertid staten påtagit sig relativt sett större uppgifter för målbunden forskning, bl. a. när det gäller utbildningsfrågorna. Enligt utredningens uppfattning kan pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete i anslutning till enskilda företag knappast väntas få någon större omfattning. Beställare av pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete är som regel offentliga organ, eftersom utbildning i övervägande utsträckning är en samhällsangelägenhet. Utredningen har övervägt frågan om fristående statliga eller statligt finansierade institut för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Fördelarna med sådana målforskningsinstitut skulle bl. a. vara att centrala skolmyndigheter skulle få stora möjligheter att beställa forskning inom sådana områden, som bedömdes som särskilt angelägna. Utredningen, som finner att sådana möjligheter kan ges även på annat sätt, vill dock inte rekommendera sådana fristående institut, då detta skulle medföra en avsevärd splittring och en uppenbar fara för isolering från den pedagogiska grundforskningen, andra pedagogiska forskningsfält och annan beteendevetenskaplig forskning. Utredningen menar därför, att övervägande skäl talar för att uppdragsforskningen i pedagogik sker i anslutning till de pedagogiska institutionerna vid universitet och lärarhögskolor.

Vid den organisatoriska utformningen av den barn- och ungdomspsykologiska forskningen bör enligt utredningen anknytning till olika försöks- och praktikinstitutioner liksom också till förskollärarutbildning och övrig lärarutbildning eftersträvas. Av de analyser, som utredningen låtit utföra, framgår att det hittills är relativt få undersökningar som gjorts rörande de första levnadsåren och över huvud taget kring förskolpsykologiska och förskolpedagogiska frågor. Starka skäl talar därför för en ökad satsning på barn- och ungdomspsykologisk forskning. Skall de pedagogiska institutionerna kunna tillgodose de krav, som därvid ställs, krävs en resursförstärkning vid dessa institutioner. Utredningen förordar projektgrupper inom institutioner-

na under ledning av kvalificerade projektledare för medel från särskilda anslag, i den mån projekten inte genomförs med hjälp av institutionernas fasta resurser för forskning och forskarutbildning. Utredningens förslag innebär inte någon principiell förändring med avseende på det barnpsykologiska forskningsinstitutet i Stockholm, vilket kommer att kvarstå närmast som en avdelning inom den pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan.

Enligt utredningen bör möjligheterna till utnyttjande av och engagemang i den internationella pedagogiska forskningen vidgas. Utredningen anser att forskare eller personer under forskarutbildning med inriktning på speciella områden bör beredas möjlighet att delta i forskningsprojekt utomlands.

En utökning av det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet ställer krav på ökade resurser vad avser lokaler och utrustning, forskartjänster samt assistent- och biträdespersonal.

De pedagogiska institutionernas uppdragsforskning har i huvudsak hänvisats till provisoriska lokaler, som i många fall varit mindre lämpade för forskningsändamål. Utredningen har funnit, att det inte är möjligt att åstadkomma institutionslokaler i sådan utsträckning att de täcker även uppdragsforskningens behov. En viss uppräknings av institutionernas lokalyta vid nybyggnad bör kunna ske, men enligt utredningen krävs ytterligare åtgärder för att tillgodose uppdragsforskningens betydande lokalbehov. Därvid framstår byggande av särskilda lokaler för uppdragsforskning inom pedagogik och närliggande samhällsvetenskapliga ämnen som en väg som bör prövas. I viss analogi med vad som finns på det tekniska området skulle dessa byggnader kunna betecknas som **f o r s k n i n g s s t a t i o n e r**. Fördelarna med sådana forskningsstationer skulle vara bl. a. att man skulle kunna få lokaler som utformats med tanke på pedagogisk forskningsverksamhet och är försedda med vissa serviceanordningar. Lokalerna bör ligga nära eller i direkt anslutning till någon pedagogisk institution. Fördelarna med sådana särskilda forskningsstationer skulle dessutom vara, att lokalerna kan användas på ett mera flexibelt sätt än eljest. Vid en eventuell nedtrappning av den lokala pedagogiska uppdragsforskningen bör hinder ej föreligga att lokalerna får utnyttjas även för annan uppdragsforskning i anslutning till samhällsvetenskapliga ämnesinstitutioner eller för statliga utredningar och expertuppdrag i första hand inom utbildningsområdet. Forskningsstationerna bör vara underställda en lokal styrelse som bör innehålla representanter för lärarhögskola och universitetets samhällsvetenskapliga fakultet samt annan samhällsforskning. Även om forskningsstationer innebär vissa nackdelar i jämförelse med en ökad dimensionering av de pedagogiska

institutionerna, bl. a. splittring av resurser och vissa administrativa komplikationer, så innebär systemet en väg till resursförstärkning som bör prövas i anslutning till planerade eller befintliga pedagogiska institutioner. Konkreta förslag om förläggningen av sådana forskningsstationer förutsätter emellertid ingående kännedom om bl. a. lokalplanering på de olika studieorterna, varför utredningen här avstår från ett mera preciserat förslag.

Ämnet pedagogik är synnerligen omfångsrikt och mångfacetterat, och det finns skäl som talar för en uppdelning av ämnet i olika deldiscipliner i likhet med vad som skett med andra ämnen. Utredningen finner dock en sådan uppdelning mindre ändamålsenlig, då den innebär en institutionalisering av aktuella behov, som binder intresse och resurser till vissa givna områden medan andra begränsas, som senare kanske visar sig aktuella och viktiga. För en sammanhållning av ämnet pedagogik talar också att ämnets olika delar är starkt beroende av varandra. Utredningen anser, att den nödvändiga bevakningen och bearbetningen av angelägna forskningsområden bör ske dels genom en intern arbetsfördelning inom institutionen, dels genom tillskapandet av projektgrupper som sammansätts för särskilda ändamål och som oftast avlönas genom särskilda anslag. En uppdragsforskning baserad på särskilt tilldelade medel bör även i framtiden vara den huvudsakliga metoden att tillgodose speciella forskningsbehov. Forskningsorganisationen blir därigenom så pass elastisk att den kan omstruktureras efter de aktuella behoven. En omfattande uppdragsforskning kan emellertid inte fungera tillfredsställande utan tillgång till en fast basorganisation. Ett visst antal fasta forskartjänster är nödvändiga för att ge stabilitet åt forskarutbildningen och den nödvändiga grundforskningen. Utredningen finner, att en ökning av antalet forskartjänster är nödvändig. Dessa tjänster bör i sin helhet avse ämnesområdet pedagogik. Det är dock inte möjligt att med en enda gång åstadkomma en kraftig utbyggnad av de personella resurserna. Utbyggnaden måste ske successivt. Utredningen föreslår därvid, att den personella förstärkningen genomförs i etapper enligt följande:

Tjänstetyp	Antal	Studieort
<i>Budgetåret 1971/72</i>		
professor	1	Uppsala
biträdande professor	2	Göteborg
extra ordinarie forskare	1	Malmö/Lund
		statens råd för samhällsforskning
<i>Budgetåret 1972/73</i>		
professor	1	Stockholm
biträdande professor	1	Umeå
extra ordinarie forskare	1	statens råd för samhällsforskning

Frågan om de föreslagna tjänsterna bör förläggas till universitet eller lärarhögskola bör enligt utredningen bli föremål för fortsatta överväganden med hänsyn bl. a. till den lokala organisationens utformning. Utredningen räknar även med att antalet tjänster som extra ordinarie docent kommer att ökas i sådan takt att sådana tjänster kan tillföras de pedagogiska institutionerna i Stockholm, Göteborg och Lund budgetåret 1971/72 samt Uppsala och Umeå budgetåret 1972/73. Det anses vidare angeläget att behovet av forskarassistenttjänster inom pedagogik beaktas.

För budgetåren 1973/76 föreslår utredningen en professur, alternativt en biträdande professur, per år utan preciserande av ort. Tjänster som extra ordinarie docent, extra ordinarie forskare och forskarassistent bör inrättas efter förnyad bedömning.

Till de föreslagna högre forskartjänsterna kommer enligt hittills tillämpade tilldelningsprinciper en biträdestjänst per tjänst som professor/biträdande professor samt 1 000 assistenttimmar per tjänst som professor och 500 assistenttimmar per tjänst som biträdande professor. Någon utökning av assistent- och biträdespersonalen utöver detta föreslås inte, men utredningen påpekar att en utökning av medelstillelningen (driftkostnadsanslagen) till de pedagogiska institutionerna bör ske för att möjliggöra anställande av bl. a. tekniker i anslutning till institutionernas forsknings- och utvecklingsarbeten.

2.1.2 Pedagogisk utbildning m. m.

De undersökningar och analyser som utredningen har utfört visar att det finns ett stort behov av utbildning i pedagogik inom skilda områden och för olika yrken och verksamheter i samhället. För att på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodose ett växande och mångskiftande utbildningsbehov behöver vissa åtgärder vidtas. Utredningen har därvid ansett att bl. a. följande bör vara vägledande vid uppläggnings- och organisationen av utbildningen. Utbildningen bör vara inriktad mot de framtida arbetsuppgifterna. I all pedagogikutbildning bör ingå en viss baskunskap avseende de beteendevetenskapliga grunderna samt de metoder och systemkomponenter som pedagogiken arbetar med. Inriktningen mot specifika utbildningsmål får icke medföra en uppdelning i pedagogiska områden som är isolerade från varandra. Det bör vara möjligt att använda pedagogikstudier, som ingått i en grundläggande utbildning, som bas för fortsatta studier i ämnet. Studierna bör vara så upplagda att de ger möjlighet till metodträning och tillämpning. Det är därför värdefullt om de kan bedrivas i nära anknytning till olika tillämpningssituationer inom samhället.

Utbildning i pedagogik ingår som ett centralt inslag i alla typer av lärarutbildning, men det finns forskningsinstitutioner endast vid de större

lärarhögskolorna. Utredningen anser att all lärarutbildning bör samverka med vetenskapliga institutioner. Helt allmänt kan man förutsätta att forskningsanknytningen ökar möjligheterna för de blivande lärarna att komma i kontakt med ett vetenskapligt tänkesätt och att hos dem utveckla intresse för innovationer och försöksverksamhet. På olika sätt har samordning av lärarutbildningen aktualiserats under senare år. Skolöverstyrelsen har den 18 november 1969 föreslagit att de yrkespedagogiska instituten skulle samordnas med lärarhögskolorna (jfr prop. 1970: 1 bil. 10 s. 389). År 1968 tillsatte Kungl. Maj:t en särskild utredning avseende utbildningen av vissa lärare som inte innefattades i 1967 års beslut om reformerad lärarutbildning. Samma år avlämnade 1965 års musikutbildningskommitté två betänkanden, där man föreslog bl. a. en till lärarhögskolorna förlagd praktisk-pedagogisk utbildning av musiklärare. På grundval härav har Kungl. Maj:t i prop. 1970: 25 angående musik- och dansutbildning m. m. lagt fram förslag rörande bl. a. lärarutbildningen, där kommitténs förslag biträds. Enligt pedagogikutredningen bör ytterligare åtgärder vidtas för att samordna pedagogikutbildningen för andra lärarkategorier med utbildningen inom lärarhögskolorganisationen.

Även om den föreslagna samordningen av lärarutbildningar på orter med större lärarhögskola genomförs, kommer lärarutbildningen på andra orter att sakna lokal anknytning till pedagogiska forskningsinstitutioner. Utredningen avvisar emellertid tanken på ytterligare forskningsinstitutioner i anslutning till de övriga lärarutbildningsanstalterna. En kontakt bör i stället enligt utredningens mening kunna åstadkommas genom regionalt samarbete. Beträffande formerna för en sådan samverkan vill pedagogikutredningen hänvisa till pågående utredningsarbete inom skolöverstyrelsen.

Enligt utredningens uppfattning kan ökad samordning mellan lärarhögskolornas och universitetens studieplaner skapa goda förutsättningar för en fortsatt utbildning i pedagogik efter avslutad lärarutbildning. Inom lärarhögskolornas vidareutbildning av lärare förekommer en omfattande utbildning i pedagogik. Detta gäller i första hand speciallärarutbildningen. Ofta kan det för vidareutbildningssyften vara nödvändigt med särskilt anpassade kurser. Å andra sidan bör det i många fall vara möjligt att tillgodoräkna vidareutbildningen inom ramen för utbildningen vid filosofisk fakultet. Detta skulle möjliggöra en smidig övergång till fortsatta studier i pedagogik och verka rekryteringsbefrämjande för forskarutbildningen. Lärarutbildningen kan betraktas som en ständigt pågående process, där grundutbildningen endast avser den första fasen. I grundutbildningen ingår fyra komponenter: ämnesteorin, pedagogik, ämnesmetodik och praktik. Alla dessa fyra komponenter bör återfinnas i lärares fortbildning men i regel i andra pro-

portioner än i grundutbildningen. Utredningens undersökningar har visat, att ett stort antal lärare bedriver fortsatta studier i pedagogik som ett frivilligt inslag i egen fortbildning. Inte minst den didaktisk-metodiska utbildning som förlagts till vissa större lärarhögskolor har haft stor attraktionskraft på lärare. Det har emellertid också visat sig, att ett stort antal lärare påbörjar studierna utan att fullfölja dem på grund av bl. a. svårigheter att bedriva studierna parallellt med yrkesarbete.

Behovet av fortsatt utbildning i pedagogik för redan verksamma lärare kan bäst tillmötesgåas genom att de fortsatta studierna kan ske som partiell utbildning i form av genomgång av endast vissa kurser i en studiekurs. Dessa åtgärder bör emellertid kompletteras med möjligheterna att ge utbildningen en särskild inriktning. Om det finns ett större antal studerande som har bestämda studiemål, bör det vara möjligt att anpassa utbildningen till dessa mål. Detta kan ske genom smärre förskjutningar i poängtal, genom litteraturkurser anpassade för olika studerandegrupper och genom att särskilda undervisningsgrupper bildas för studerande med likartade utbildningsmål eller likartad tidigare utbildning. Sådana alternativa utformningar bör kunna komma i fråga för att tillgodose bl. a. lärares önskemål.

Enligt sina direktiv har utredningen haft till uppgift att pröva frågan om en vetenskaplig utbildning i ämnesmetodik, som kan ge behörighet till lektorstjänst vid gymnasium. Pedagogikutredningen har ingående penetrerat frågan om en utbildning med ämnesmetodisk inriktning. Bristen på forskning kring ämnesmetodiska problem är stor och åtgärder behöver vidtas för att stimulera sådan forskning. Den ämnesmetodiska utbildningen bör enligt utredningen bygga på adjunkskbehörighet för gymnasietjänst med normalt studiekurser om 60 poäng i vederbörande ämne samt 20 poäng i pedagogik. Dessutom bör lärarutbildningen ha genomgått innan forskarutbildningen påbörjas. Om de fyra årens studietid för den ämnesmetodiska forskarutbildningen kvantifieras i ett poängsystem så att doktorsexamen motsvarar 160 poäng utöver grundexamen, bör enligt utredningen ca 50 poäng beräknas för studierna i pedagogik och metodik, ca 30 poäng för fortsatta ämnesstudier och ca 80 poäng för avhandlingsarbetet. Detta betyder att den totala utbildningen (grundutbildning och forskarutbildning) kommer att innehålla studiekurser om ca 70 poäng i pedagogik och metodik, ca 90 poäng i ämnet och ytterligare 80 poäng för avhandlingsarbetet. Förskjutningar i dessa poängtal kan dock vara motiverade av t. ex. ämnets speciella karaktär. Utredningen föreslår att utbildningen leder fram till doktorsexamen i pedagogik med ämnesmetodisk inriktning avseende vederbörande ämne. Denna examen bör ge samma behörighet till lektorstjänst i ämnet vid gymnasium som den konventionella meriteringsvägen. Den föreslagna utbildningen bör enligt utredningen prövas ge-

nom en försöksverksamhet för i första hand kvantitativt stora ämnen i skolan.

Pedagogikutredningen anser vidare att det finns behov av en utbildning för utbildningsplanering och undervisningsteknologi. Följande studiegång föreslås för utbildningsplanerare: 1) grundutbildning inom ramen för utbildningslinje 5 med pedagogik, sociologi och samhällskunskap upp till 100 poäng samt ytterligare 20 poäng i informationsbehandling, påbyggnadskurs i pedagogik eller grundkurs i sociologi, 2) en orienterande utbildning motsvarande 8—10 poäng för lärare, psykologer, jurister och samhällsvetare främst inom momenten »pedagogik och samhälle», »beteendevetenskapliga grunder» samt »mål, utbildningsmetoder och resultat», 3) utbildning fram till doktorsexamen med fördjupat studium inom problemområdet. För undervisningsteknologiska uppgifter avseende läromedelsutveckling och läromedelskonstruktion föreslås följande. Projektledare för läromedelsframställning anses behöva minst 80 poäng i pedagogik, varav en påbyggnadskurs om 40 poäng med utbildningsteknologisk inriktning. För projektsekreterare inom läromedelsframställning torde t. ex. en kurs om 20 poäng i undervisningsteknologi enligt det förslag som universitetskanslersämbetets delegation för viss yrkesutbildning vid universiteten (DYRK) lagt fram vara användbar. Denna kurs kan ingå som studiekurs i tredje avdelningens studier för filosofie kandidatexamen eller som särskild kurs t. ex. för personer med praktisk undervisningserfarenhet. Slutligen bör finnas en orienterande utbildning i den speciella problematik som läromedelskonstruktionen innebär, avsedd för t. ex. läroplansexperter och ämnesexperter.

Det utbildningsbehov som finns för andra studerandegrupper än de som här behandlats torde t. v. kunna tillgodoses genom de studiekurser som redan finns inom ämnesområdet pedagogik inom ramen för grundläggande utbildning vid filosofisk fakultet. Möjligen kan universitetspedagogik och vuxenpedagogik behöva uppmärksammas särskilt. Till denna sista fråga avser utredningen återkomma senare. Utbildningen för universitetspedagogiska uppgifter förutsätts bevakad av universitetspedagogiska utredningen.

Inom varje institution krävs särskilda insatser för att forskning och utbildning skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Utredningen har funnit det angeläget att i detta sammanhang uppmärksamma vissa speciella arbetsuppgifter av servicekaraktär, nämligen 1) samordning och samplanering av verksamheten inom institutionen och — vid lärarhögskolorna — gentemot lärarutbildning och skola, 2) forskningsadministrativa uppgifter, t. ex. samordning av testningar och enkäter, kontakter med försöksskolor, ledning och organisation av studiebesök, lokalfrågor, kontakter med tryckerier och förlag, ansvar för institutionens produktion och distribution av forskningsrapporter

samt uppföljning och verkställande av beslut från prefekt och institutionskollegium i alla frågor som ej gäller utbildningen, 3) personalledning innefattande ledning och samordning av institutionens personal, särskilt kanslipersonal och arkivpersonal, nyanställningar, förordnanden samt lönefrågor, 4) ekonomiska frågor beträffande institutionens och uppdragsforskningens räkenskaper, infordrande av anbud m. m., fördelning av expenser samt ekonomisk planering för institution och uppdragsforskning.

Dessa olika serviceuppgifter är så omfattande att de motiverar särskilda tjänster. Vid lärarhögskolorna i Göteborg, Malmö och Stockholm finns forskningssekreterare, som utför dessa arbetsuppgifter. Utredningen föreslår att nya sådana tjänster som forskningssekreterare inrättas vid lärarhögskolorna i Linköping, Umeå och Uppsala. För forskningssekreterartjänsterna har som behörighetskrav gällt avlagd licentiatexamen i pedagogik, psykologi eller sociologi. I framtiden skulle motsvarande behörighetskrav närmast vara doktorsexamen. Utredningen finner att det i och för sig är angeläget att forskningssekreteraren har utbildning i pedagogik. Det synes dock ej finnas skäl att kräva doktorsexamen, då arbetsuppgifterna främst är av administrativ karaktär. Erfarenhet och lämplighet för angivna arbetsuppgifter bör vara utslagsgivande vid tjänstetillsättningen.

Kostnader, som är förenade med institutionernas åtaganden för arbete utanför institutionerna, bör belasta den verksamhet som servicen omfattar. Då lärare eller forskare engageras i t. ex. kursgivning, försöks- och utvecklingsarbete inom skolväsendet, konsult- och expertuppdrag för myndigheter bör således kostnaderna för sådana åtaganden bestridas av uppdragsgivaren. Därvid bör också beaktas de kostnader som är förenade med administration, utnyttjande av biträden och utrustning inom institutionen.

2.1.3 Organisation m. m.

De pedagogiska institutionerna vid universiteten har tillkommit i samband med professurer i ämnet. F. n. finns sådana institutioner vid samtliga universitet. Vid Umeå universitet finns en särskild organisatorisk anordning på så sätt att professorn i pedagogik vid lärarhögskolan också svarar för utbildning och forskning i pedagogik vid universitetet.

Lärarhögskolinstitutionerna har tillkommit för pedagogikutbildning och pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete framför allt inom de områden som berörs av högskolornas lärarutbildning, dvs. den obligatoriska skolan och dess gymnasiala påbyggnader. De pedagogiska institutionerna vid lärarhögskolorna är enligt pedagogikutredningen av vital betydelse såväl för lärarutbildningen som för utvecklingen av vårt lands

skolväsen. Genom kontakterna med skolöverstyrelsen har arbetet vid institutionerna kunnat länkas in på för utbildningsväsendet aktuella problemfält, och forskningen har å sin sida tillfört de centrala skolmyndigheterna värdefulla rön. En förutsättning för fortsatt gynnsam utveckling i dessa avseenden är att institutionerna får behålla sin centrala ställning inom lärarhögskolorganisationen.

Av stor betydelse för utvecklingen av lärarhögskolinstitutionerna har anknytningen till universiteten varit. Professor och biträdande professor vid lärarhögskola är medlem av den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet och skall fullgöra viss del av sin undervisning som universitetsundervisning. Förläggningen av didaktisk-metodisk utbildning i pedagogik vid universiteten i Lund, Göteborg och Stockholm till lärarhögskolorna i Malmö, Göteborg resp. Stockholm har också främjat lärarhögskolinstitutionernas samverkan med universiteten. Universitetens pedagogiska institutioner kommer även i fortsättningen att ha betydelsefulla uppgifter inom skolforskningen. Under senare år har också vuxit fram andra viktiga arbetsområden för dessa institutioner. Sålunda ingår pedagogik som en viktig komponent i psykologutbildningen. Vidare ingår pedagogik som ämne i utbildningslinje 5 vid filosofisk fakultet tillsammans med sociologi och andra samhällsinriktade ämnen. Institutionerna har också på flera orter åtagit sig pedagogisk utbildning av universitetslärare.

Institutioner inom universiteten kan för vissa gemensamma angelägenheter bilda en institutionsgrupp. De för gruppen gemensamma angelägenheterna handhas därvid av ett institutionsgruppskollegium och en institutionsgruppsprefekt. Pedagogikutredningen föreslår att principerna för institutionsgrupp tillämpas på de pedagogiska institutionerna vid universitet och lärarhögskola. Därvid utgör universitetsinstitutionen och lärarhögskolinstitutionen två institutioner, som för handhavandet av gemensamma angelägenheter tillsammans bildar en institutionsgrupp för pedagogik. Utredningens förslag innebär vidare, att Kungl. Maj:t föreskriver vilka ärenden som skall handläggas som gemensamma angelägenheter. Enligt utredningens mening bör man därutöver, allt efter de lokala förutsättningarna, till gemensamma institutionsgruppsangelägenheter kunna hänföra även andra angelägenheter än dem som Kungl. Maj:t angett. Graden av samordning bestäms av de speciella förhållandena på varje studieort.

Pedagogikutredningen beskriver den föreslagna organisationen på följande sätt. I utgångsläget betraktas universitets- och lärarhögskolinstitutionen som två separata institutioner, varvid till universitetsinstitutionen hänförs sådant som enligt universitetsstadgan ankommer på universitetsinstitutionen och till lärarhögskolinstitutionen sådant som enligt lärarhögskolstadgan åvilar institution vid lärarhögskola. För universitets-

sektorn tillförs institutionen personal och materiella resurser enligt vad som gäller för universitetet. Lärartjänster och forskartjänster uppförs på universitetets stat. Tillsättning sker enligt bestämmelserna för universitet och löner utbetalas av universitetet. Beräkning och tilldelning av personal och materiella resurser för lärarhögskolesektorn sker enligt vad som gäller för lärarhögskola. Lärare m. fl. anställs vid lärarhögskolan. Vid tillsättning tillämpas lärarhögskolestadgan och lön utbetalas av lärarhögskolan. Anslag för forskning som getts av skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet, forskningsrådet m. fl. förvaltas av det lärosäte, till vilket den enskilde forskaren eller institutionen som ansvarar för projektet hör. Varje institution fungerar som en separat enhet utom i de frågor som definierats som gemensamma institutionsgruppsangelägenheter. Den lägsta graden av samordning bör tillämpas, där institutionerna är lokalmässigt vitt skilda. De gemensamma angelägenheterna som enligt utredningen bör förekomma i detta fall är a) viktigare frågor rörande forskningen vid institutionerna, b) forskarutbildning, c) studieplaner och andra viktigare frågor rörande utbildningen i pedagogik för filosofisk grundexamen och för lärarutbildning, d) förslag till årliga anslagsframställningar. I sådana fall då universitetssektorns och lärarhögskolesektorns hela verksamhet handläggs genom institutionsgruppskollegiet anser utredningen att de två institutionerna i den praktiska verksamheten kommer att kunna fungera som en enda institution.

Utredningen anför vidare följande. Både personal och materiella resurser för forskning i pedagogik är begränsade och behöver användas på bästa möjliga sätt. Detta gäller för såväl de kvalificerade forskarna som de experter och konsulter som behövs för forskningsverksamheten. Forskningsinriktningen behöver avvägas med hänsyn till behov och möjligheter att säkerställa erforderliga resurser. Därför bör viktigare frågor angående forskningsprojektering och forskningens inriktning alltid handläggas som gemensam institutionsgruppsangelägenhet. Forskarutbildning bör ges med utnyttjande av såväl institutionernas fast anställda forskare som kvalificerade projektanställda forskare och bör alltid utgöra en gemensam angelägenhet. Det är därvid självklart att viss del av forskarutbildningen lämpligen förläggs till lärarhögskolan, viss del till universitetet. Det är vidare av stor vikt att det finns en sammanhängande utbildning från grundläggande lärarutbildning vid lärarhögskola till forskarutbildning i pedagogik. När avståndet mellan universitetsinstitutionen och lärarhögskolinstitutionen är stort uppfylls detta utbildningskrav bäst genom att det till lärarhögskolinstitutionen förläggs universitetsutbildning i pedagogik (grundläggande utbildning vid filosofisk fakultet samt forskarutbildning). Om institutionerna ligger i omedelbar anslutning till varandra spelar förläggningen till den ena eller andra lokalen mindre roll. Denna fortsatta pedagogikutbildning för lärare kan ej ses isolerad från annan pedagogikutbildning, t. ex. för utbildningsplanerare och undervis-

ningsteknologer. Utredningen har därför funnit, att all utbildning i pedagogik för filosofie kandidatexamen bör utgöra gemensam institutionsgruppsangelägenhet. Detta gäller även utbildningen i pedagogik för psykologexamen. Här för talar bl. a. anknytningen till speciallärarutbildningen vid lärarhögskolorna samt möjligheterna att skapa miljöpraktik och tillämpat psykologarbete i anslutning till lärarhögskolans verksamhet. Den grundläggande lärarutbildningen kan tyckas ligga mera exklusivt inom lärarhögskolornas intressesfär, men även här finns skäl att viktigare utbildningsfrågor handläggs gemensamt, bl. a. anknytningen mellan lärarutbildning och fortsatta pedagogikstudier samt viss gemensam disposition av lärarkrafter. Utredningen har därför funnit att studieplaner för lärarutbildning bör vara en gemensam institutionsgruppsangelägenhet.

Med hänsyn till arten av de gemensamma angelägenheterna (grundläggande utbildning vid filosofisk fakultet samt forskarutbildning m. m.) föreslås dels att institutionsgruppen skall stå under konsistoriets tillsyn, dels att konsistoriet i ärende om tillsyn av institutionsgrupp skall samråda med lärarhögskolans rektor. Utredningen finner det även ändamålsenligt att prefekten vid resp. institution adjungeras som ledamot i fakultet resp. lärarråd vid ärenden som gäller pedagogiska institutionernas verksamhet.

Personalen vid lärarhögskolinstitution och universitetsinstitution bör i viss utsträckning kunna tjänstgöra över institutionsgränserna. Detta gäller såväl undervisare och forskarutbildare som övrig personal. Om icke utbildning eller forskning är lokalmässigt samordnad är det givetvis ändamålsenligt att personalen har sitt huvudsakliga arbete förlagt till den institution, där den har sin anställning. Eftersom såväl forskarutbildning som andra viktiga utbildningsfrågor är gemensamma institutionsgruppsangelägenheter är det också självklart, att man vid planeringen av utbildningen tar hänsyn till vilka personer som lämpligen bör svara för resp. utbildningsmoment. Utredningen föreslår att tjänstgöringskyldighet vid båda institutionerna föreskrivs för all personal vid dessa. För att underlätta ett sådant arrangemang med tjänstgöring vid både universitet och lärarhögskola bör åtgärder vidtas för att så långt som möjligt ekvivalera behörighets- och tjänstgöringsbestämmelser.

Planering av lokaler för de pedagogiska institutionerna är beroende av en mängd olika faktorer. De studerande kan ha behov av att nå annan undervisning parallellt med pedagogikstudierna. Så är fallet i lärarhögskolans utbildning, där eleverna studerar flera ämnen parallellt t. ex. ämnesstudier och metodik i olika ämnen samt pedagogik. Av betydelse i detta sammanhang är också behovet att samordna utbildningen i pedagogik med annan utbildning. Lärarhögskolornas studieplaner är uppbyggda kring en djupgående samverkan mellan

framför allt pedagogik, metodik och praktisk utbildning. Därför kan pedagogikundervisningen i lärarutbildningen knappast i någon större utsträckning vara lokalmässigt skild från den övriga utbildningen vid lärarhögskolorna. Vidare har pedagogikutbildningen behov av att ligga i närheten av de utbildningsanstalter och institutioner där demonstrations- och auskultationsmöjligheter erbjuds och där tillämpningsuppgifter kan genomföras. Universitetsinstitutionerna har i sistnämnda avseende ett likartat behov som lärarhögskolorna, men genom att de studerandes arbetstid helt kan disponeras av pedagogikinstitutionen är närhetskravet ej så påträngande som vid lärarhögskolorna. För samverkan med forskare vid andra institutioner, närheten till forskningsfältet och service gentemot försöksverksamhet har förläggningen mindre betydelse.

Ett rationellt och ändamålsenligt utnyttjande av resurserna på orten är ett viktigt krav på den organisatoriska lösningen. En gemensam användning av materiel och hjälpmedel, serviceinstitutioner och bibliotek samt av kanslipersonal förutsätter gemensamma lokaler eller lokaler som ligger nära varandra. Därför bör man enligt utredningen vid nyplanering av pedagogiska institutioner alltid sträva efter gemensamma eller intill varandra liggande lokaler. Om ej allvarliga olägenheter uppstår kan man också, om institutionslokalerna befinner sig på rimligt avstånd från varandra, tänka sig en annan funktionell lösning av lokalernas utnyttjande än efter institutionslinjer, t. ex. så att all undervisning på lägre stadier förläggs till den ena institutionens lokaler och all forskning och forskarutbildning till den andra institutionens lokaler.

Om gemensamma lokaler finns bör förvaltningen av lokaler, materiel, hjälpmedel, bibliotek m. m. vara gemensamma institutionsgruppsangelägenheter. För gemensamma institutionsgruppsangelägenheter kan varje institution behöva avsätta viss del av sitt driftkostnadsanslag. För sådana angelägenheter, som ej angetts som gemensamma svarar resp. institution självständigt. Om förutsättningar för gemensam förvaltning saknas bör lokalerna och serviceanordningarna enligt utredningen förvaltas separat av varje institution.

Den pedagogiska forskningen och utbildningen i Sverige behöver kunskaper om forskning och utvecklingsarbete i andra länder. Möjligheterna att få en effektiv d o k u m e n t a t i o n av utländskt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete är således av stor betydelse för belysningen av vårt eget lands pedagogiska problem. Spridningen av information angående det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet i Sverige är vidare av utomordentlig betydelse för att detta arbete skall kunna främja utbildningsväsendets utveckling i vårt eget land.

Pedagogisk litteratur och annan dokumentation i pedagogik finns i Sverige tillgänglig vid de vetenskapliga biblioteken på universitetsorterna samt vid de allmänna biblioteken, folkbiblioteken och olika skolors

bibliotek. Dessutom finns ett specialbibliotek för ämnesområdet, nämligen statens psykologisk-pedagogiska bibliotek i Stockholm. Härtill kommer lärarhögskolornas bibliotek.

För det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet i Sverige finns ingen central dokumentation. Vissa sammanställningar av den svenska forskningen och forskningsrapporterna görs dock. Pågående svensk skolforskning som finansieras genom skolöverstyrelsen redovisas årligen i en projektkatalog. Sedan år 1969 utger även universitetskanslersämbetet en projektkatalog för det universitetspedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. Statens råd för samhällsforskning publicerar årligen en katalog över avslutade undersökningar med sammandrag av forskningsrapporter, som färdigställts vid universitets- och högskolinstitutionerna för pedagogik och psykologi. Detta oaktat torde det vara så att en mycket betydande del av forsknings- och utvecklingsarbetets resultat ej når fram till flera väsentliga avnämargrupper.

De analyser som utredningen har låtit utföra visar behov av två olika typer av funktioner, dels dokumentation, dels informationsverksamhet. Dokumentationsbehovet går att precisera klarast i avseende på forskarnas och forskningens behov. Utredningen är medveten om att i samband med nästan all pedagogisk forskning utförs ett omfattande litteratursökningsarbete. Detta får ses som en nödvändig del i en rationellt bedriven pedagogisk forskning. Vid den mera individuellt bedrivna forskningen gör ofta forskaren själv en mycket omfattande litteraturomgång. I samband med projektorganiserad uppdragsforskning avdelas ofta en assistent till att under en kortare eller längre tid arbeta med dokumentationsinsamling. Utredningen har övervägt möjligheterna att vid varje pedagogisk forskningsinstitution ha en särskild dokumentationstjänst. Fördelarna med ett sådant arrangemang skulle vara främst vederbörandes nära kontakt med forskarna. Det torde emellertid f. n. vara av större betydelse att få en dokumentationsservice som är knuten till en central, där det finns en stor mängd lagrad dokumentation och som har väl etablerade kontakter med utländska dokumentationsorgan. Utredningen föreslår därför en till statens psykologisk-pedagogiska bibliotek knuten dokumentationsservice. Därvid förutsätts att specialbiblioteket finns kvar, även om det organisatoriskt skulle samordnas med andra bibliotek. Om så ej skulle vara fallet, behövs nämligen väsentliga resursförstärkningar på annat håll. Omfattningen och formerna för en sådan dokumentationsservice är emellertid svåra att förutse. Därför bör verksamheten ej ges definitiv form, förrän man genom försöksverksamhet vunnit tillräcklig erfarenhet. För en försöksutformad verksamhet talar också vissa dokumentationstekniska problem. Generella grundvalar för vetenskaplig informations- och dokumentationsverksamhet med utnyttjande av moderna tekniker behöver utarbetas. Beslut om vilken teknik som skall användas behöver fattas. Dessutom bör dokumentations-

systemet medge överföring till och från olika internationella system. Statskontoret håller f. n. på att pröva olika modeller för hur de vetenskapliga huvudbiblioteken och institutionsbiblioteken skall kunna samarbeta och hur tillgängliga resurser bättre och mer översiktligt skall kunna utnyttjas. En försöksverksamhet bör utformas så att den kan utvärderas innan beslut fattas om en fast organiserad dokumentations-service. Utvärderingen bör ske inom ramen för skolöverstyrelsens eller universitetskanslersämbetets pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbete. Utredningen föreslår för denna försöksverksamhet att till att börja med medel ställs till förfogande för anställande av en dokumentalist vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek fr. o. m. den 1 juli 1971.

Utredningen har funnit att det också föreligger ett mycket starkt behov av en utbyggd, mer lättillgänglig information om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, främst då det som bedrivs i Sverige. Olika lösningar kan tänkas, t.ex. en redaktörstjänst. Redaktörens uppgifter skulle bestå i att samla in information om pågående eller nyss avslutad forskning och sedan transponera informationen för spridning till skilda avnämargrupper. Svårigheter torde emellertid föreligga att i en och samma person förena den kompetens som fordras för att sätta sig in i vitt skilda forskningsprojekt och olika avnämargrupper informationsbehov. Såväl skolöverstyrelsen som universitetskanslersämbetet har till uppgift att sprida information om det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet inom resp. verks ansvarsområde. F. n. övervägs inom verken formerna för en intensifiering av denna informationsverksamhet. Utredningen avstår därför från att framlägga förslag i denna fråga och begränsar sig till att understryka behovet av en väl anpassad informationsverksamhet kring pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Det ankommer även på statens råd för samhällsforskning och de enskilda pedagogiska institutionerna att ge denna information.

2.2 Remissyttrandena

2.2.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete

Skolöverstyrelsen anser att forskning rörande metoder för målformulering och läroplansutformning samt utvärderande mätningar är särskilt angelägna områden för omedelbara insatser, liksom frågor om läroplanlighet och lärarurval. Ett annat viktigt forskningsområde är metoder för diagnostisering av elevens studieförutsättningar som underlag för en fortsatt individualisering av undervisningen, inte minst inom vuxenutbildningen och invandrarundervisningen. Överstyrelsen betonar även vikt av forskning kring effektiva undervisningsmedia. Överstyrelsen in-

stämmer vidare i utredningens bedömning av behovet av yrkespedagogisk forskning och menar, att en successiv upprustning av forskningens resurser i ökad omfattning bör komma den yrkesinriktade utbildningen till godo. Behovet av yrkespedagogisk forskning understryks även av *TCO* och *LO*. *Slöjdlärarseminariet* och *Teckningslärarinstitutet* framhåller att det behövs pedagogisk forskning i estetisk-praktiska ämnen. *Socialstyrelsen* poängterar behovet av en utökad barnpsykologisk forskning. *LUK* betonar vikten av forskning kring hela den pedagogiska processen alltifrån förskola till vuxenutbildning. *TCO* finner det angeläget att sambandet mellan vissa miljöfaktorer och utvecklingsförlopp tas upp av forskningen, varvid ett viktigt forskningsområde anses vara effekterna av institutionsvård i olika former. *LO* och *SAF* betonar vikten av en satsning på forskning avseende vuxenpedagogiska frågor.

Flertalet remissinstanser instämmer i utredningens förslag beträffande organisationen av forskarutbildningen. *Skolöverstyrelsen* konstaterar att bristen på handledare f. n. måste betraktas som ett av de allvarligaste hindren för en fortsatt utbyggnad av skolforskningen. De av utredningen föreslagna åtgärderna för att öka skolforskningen förutsätter att handledarresurserna snabbt byggs ut. Överstyrelsen instämmer i förslaget att kvalificerad personal inom uppdragsforskningen skall engageras inom forskarutbildningen. Enligt överstyrelsen är det önskvärt att ämbetsverket bemyndigas att under vissa omständigheter treårsförordna extra biträdande professor som vetenskaplig ledare för grupper av projekt inom ramen för uppdragsforskningen. Utredningens uppfattning att institutionerna för pedagogik vid de större lärarhögskolorna bör engageras i forskarutbildning och att förskoleseminarier, yrkespedagogiska institut m.m. bör anknytas till läroanstalter med forskningsinstitutioner delas av det stora flertalet remissinstanser.

Utredningens förslag att pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete skall förläggas till de pedagogiska institutionerna vid lärarhögskolor och universitet tillstyrks av remissinstanserna. *Skolöverstyrelsen* delar utredningens bedömning att uppdragsforskning vid de pedagogiska institutionerna i utbildningsfrågor även kommer att beställas av enskilda företag, t. ex. läromedelsproducenter. För reglering av denna verksamhet vid lärarhögskolorna bör enligt överstyrelsen samma principer gälla som för universiteten. Överstyrelsen föreslår vidare att en långtidsbudget, alternativt planeringsramar, upprättas för pedagogiskt utvecklingsarbete i analogi med vad som gäller för skolbyggnadsverksamheten. *Lärarhögskolan i Malmö* påpekar att även de mindre lärarhögskolornas institutioner bör kunna komma i fråga för uppdragsforskning. *TCO* framhåller att problem vad gäller anställningstrygghet m. m. kan uppstå för berörd personal vid en utbyggd uppdragsforskning, där enbart arvodesanställning tillämpas.

Beträffande den barnpsykologiska forskningen an-

ser *skolöverstyrelsen* och *LUK* att verksamheten vid det barnpsykologiska institutet i Stockholm helt bör integreras med lärarhögskolan i Stockholm. *Socialstyrelsen*, som förutsätter att den barnpsykologiska forskningen särskilt uppmärksammas vid den av utredningen föreslagna resursförstärkningen på det pedagogiska området, instämmer i utredningens förslag beträffande det barnpsykologiska forskningsinstitutets organisatoriska status. *SACO* och *SR* anser att barnpsykologiska forskningsinstitutet bör omvandlas antingen till ett fristående institut eller till en självständig institution vid universitet eller lärarhögskola.

Skolöverstyrelsen finner förslaget om *f o r s k n i n g s s t a t i o n e r* intressant. Vid lokalplanering för sådana stationer bör emellertid enligt överstyrelsen önskemålet om en nära integration med befintliga eller planerade pedagogiska institutioner såvitt möjligt tillgodoses. Institutionernas basresurser i fråga om bibliotek, databehandling, intern television, kopiering m. m. bör kunna utnyttjas av forskningsstationerna. Planering av lokaler för forskningsstationer i samband med ny- eller tillbyggnad av lärarhögskola eller universitetsinstitution anses därför angelägen.

TCO och *SACO* tillstyrker utredningens förslag till utbyggnad av antalet *f o r s k a r t j ä n s t e r* men påpekar att därutöver medel behövs för extra ordinarie docenttjänster och forskarassistenttjänster och att resurser måste ställas till förfogande för ökad uppdragsforskning. *TCO* m. fl. framhåller att en resursförstärkning måste ske också vad avser assistent- och biträdespersonal.

LUK föreslår inrättandet av ett pedagogiskt forsknings- och planeringsråd, knutet till utbildningsdepartementet. Rådet avses svara för mer långsiktiga bedömningar av angelägna forskningsprojekt.

2.2.2 Pedagogisk utbildning m. m.

SACO och *TCO* delar utredningens principiella uppfattning att all lärarutbildning på en ort bör ha anknytning till en pedagogisk forskningsinstitution. Enligt *skolöverstyrelsen* kommer den *s a m o r d n i n g* av pedagogikutbildningen för blivande lärare på en viss studieort, som utredningen förordar, enligt verkets planer att successivt förverkligas under 1970-talet. Överstyrelsen understryker vidare behovet av en samordning av universitetens och lärarhögskolornas pedagogikutbildning så att övergång till fortsatta studier i pedagogik vid filosofisk fakultet underlättas för lärare. Förslaget om partiell utbildning i pedagogik i form av delar av en studiekurs tillstyrks. Enligt *lärarhögskolan i Stockholm* arbetar pedagogiklärarna vid lärarhögskolan i team tillsammans med metodiklärare med anknytning till resp. utbildningslinje. En alltför stark samordning mellan pedagogikutbildning vid lärarhögskola och universi-

tet anses därför kunna äventyra den yrkesutbildningskaraktär, som bör utmärka pedagogikämnet som kärnämne i lärarutbildningen. En för långt gående samordning av bl. a. studieplaner sägs också kunna fjärma pedagogiken från lärarhögskolans övriga ämnen.

Skolöverstyrelsen biträder utredningens förslag om en försöksverksamhet med ämnesmetodisk forskarutbildning. I samband med försöksverksamheten anses bl.a. frågorna om metodiklektorernas medverkan vid handledningen och om utbildningens längd böra prövas. Adekvat handledning måste komma till stånd om det ska bli möjligt att dra några säkra slutsatser av försöksverksamheten. Enligt *lärarhögskolan i Göteborg* är det inte lämpligt att påbörja en ämnesmetodisk forskarutbildning omedelbart efter genomgång av praktisk-pedagogisk utbildning. Om en termins verksamhet som praktiklärare med nedsatt tjänstgöringsskyldighet skulle utgöra den enda praktiska förtrogenheten med undervisningsproblem, anses erfarenhetsbasen bli alltför liten. För att en forskarutbildning inom det metodiska området skall få påbörjas anses praktisk verksamhet om minst ett och ett halvt års lärartjänst böra krävas utöver praktikterminen, dvs. vad som krävs för att få ordinarie tjänst som lärare. *Lärarhögskolan i Uppsala* anser att utbildningens syfte att ge kompetens till lektorstjänst vid gymnasium nödvändiggör att ämnesföreträdaren vid universitetsinstitutionen får samma handledarställning som handledaren från den pedagogiska institutionen. Inriktningen på ämnesmetodiska problem kräver därjämte att det finns en lektor i ämnesmetodik som handledare. Den sistnämnde anses böra handleda under terminerna 3 och 4, då en kompletterande ämnesmetodisk studiekurs föreslås anordnad, samt under det följande avhandlingsarbetet. Ehuru handledning och betygssättning anses böra utföras av en trojka, bör dock den pedagogiska institutionen vara huvudman för utbildningen till följd av att dels utbildningen leder fram till doktorsexamen i pedagogik, dels anslag för forskning administreras av pedagogiska institutionen. Enligt *universitetskanslersämbetet* bör den föreslagna ämnesmetodiska utbildningen prövas i begränsad omfattning. *Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala* anser att föreslagen doktorsexamen i pedagogik med ämnesmetodisk inriktning inte kan ge kompetens till universitetslektorat vare sig i pedagogik eller resp. universitetsämne. *SACO* och *SR* anser att ämnesstudierna bör bli grundligare än vad utredningen föreslår.

Skolöverstyrelsen understryker behovet av utbildning för bl. a. utbildningsplanering och framhåller det angelägna i att underlätta för redan yrkesverksamma personer att genomgå DYRK-kursen i utbildningsteknologi.

Vad gäller de uppgifter av servicekaraktär utanför institutionerna som utredningen talar om anser *skolöverstyrelsen* att uppgifterna bör fullgöras inom ramen för vederbörande tjänstemans tjänstgöringsskyldighet och att ersättning för uppdraget bör tillfalla univer-

sitet eller lärarhögskola och förvaltas enligt de regler som gäller för uppdragsforskning enligt universitetskanslersämbetets anvisningar.

2.2.3 Organisation m. m.

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningens organisationsförslag innebärande en institutionsgrupp för institutionerna för pedagogik vid lärarhögskola och universitet. Styrelsens ordförande, fyra skolråd samt föredraganden, vilka förordar samarbetsformer som är mindre tvingande än utredningsförslaget, anmäler avvikande mening. Av berörda lärarhögskolor anser *lärarhögskolan i Stockholm* att den föreslagna samordningen innebär betydande svårigheter för beslutsprocessen och kan leda till sådana kompromisser beträffande studieplaner och utbildning, att det blir till men för undervisningen vid såväl universitetsinstitution som lärarhögskola. I stället för utredningsförslaget bör tentamen i pedagogik för filosofie kandidatexamen samt doktorsexamen i pedagogik kunna avläggas vid lärarhögskola. *Lärarhögskolan i Göteborg* menar att uppgifter som direkt avser grundläggande lärarutbildning oavkortat måste tillhöra och administreras av lärarhögskolorna. Att institutionsgruppen skall stå under konsistoriets tillsyn kan därför inte generellt tillstyrkas. En viss grad av samverkan, stadsegenligt fastställd, anses dock vara en riktig anordning. *Lärarhögskolan i Malmö* ställer sig positiv till samverkan och samarbete mellan olika pedagogiska och ämnesmetodiska institutioner samt mellan institutionerna i ämnesmetodik och universitetsinstitutionerna i skolämnena. Men högskolan vill å andra sidan framhålla att en sådan samverkan inte får leda till uniformering av forskning och undervisning. Med bibehållande av institutionernas särprägel och specialinriktning anses det vara ett institutionsgruppskollegiums uppgift att så långt möjligt underlätta studerandes och forskares övergång från den ena institutionen till den andra. Undervisare eller forskare med viss specialitet bör kunna samutnyttjas av båda institutionerna. *Lärarhögskolan i Uppsala*, som finner det olyckligt att huvudmännen inte har samma inflytande över institutionsgruppen, föreslår att institutionsgruppskollegiet ersätts med en samrådsgrupp vars medlemmar utses av resp. institution och vars ordförande väljs för ett år i sänder, varvid personvalet växlar mellan institutionerna. Samrådsgruppen förutsätts därvid ha samma uppgifter som institutionsgruppskollegiet med det undantaget att formella beslut ej fattas. Besluten avses bli slutgiltigt fattade av resp. institutionskollegium. *Lärarhögskolan i Umeå* finner utredningens organisationsmodell användbar för Umeås del. *Lärarhögskolan i Linköping* har för den egna orten i stort intet att invända mot utredningens förslag.

Mot bakgrunden av lokalförhållandena på olika orter understryker universitetskanslersämbetet starkt angelägenheten av en flexibel organi-

sation. Ämbetet förordar därför den modifikation i utredningsförslaget att uppgifterna för institutionsgrupp av detta slag fastställs av ämbetet i samråd med skolöverstyrelsen eller — efter bemyndigande av ämbetsverken — av konsistoriet i samråd med lärarhögskolans rektor. *Den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala* menar att ett nära sammankopplande av pedagogikinstitutionerna vid universitet och lärarhögskola medför risk för att forskningen ensidigt inriktas mot skolans behov. *Den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Lund* finner att den föreslagna institutionsgruppens kompetensområde bör omfatta endast forskning och forskarutbildning. *Den samhällsvetenskapliga fakulteten och den pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* vill med hänsyn till det dubbla huvudmannaskapet tillstyrka utredningsförslaget i dess huvuddrag. *Den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm* har uppfattningen att de gemensamma uppgifterna måste begränsas till a) viktiga frågor rörande forskningen inom de områden, där båda institutionerna bedriver forskning, b) motsvarande delar av forskarutbildningen, c) principiella frågor rörande utbildningens innehåll i grundexamen och i psykologexamen. *Den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå* finner det tungrott att studieplanerna för t. ex. lärarutbildningen vid lärarhögskolan skall behandlas även i universitetets olika instanser.

Statskontoret, statens råd för samhällsforskning, SACO, SR och TCO tillstyrker utredningens organisationsförslag i dess huvuddrag. Enligt *SFS* finns det anledning att förmoda att en närmare integrering kommer att försvåras av att de båda institutionerna har olika huvudmän. Detta talar för ett gemensamt huvudmannaskap. Den kontakt som den barnpsykologiska forskningen behöver med de pedagogiska institutionerna vid såväl lärarhögskola som universitet bör enligt *socialstyrelsen* kunna tillgodoses genom det gemensamma institutionskollegium som utredningen föreslår skall bildas för de pedagogiska institutionerna vid universitet och lärarhögskola på en studieort. *Barnstugeutredningen* understryker hur viktigt det är att utveckla den barnpsykologiska forskningen genom bl. a. en effektiv organisation av det slag som föreslås av utredningen. Pedagogikutredningens förslag anses kunna leda till att det blir mera av tvärvetenskaplig forskning på det barnpsykologiska området än tidigare. *LUK* delar utredningens uppfattning att frågan huruvida den barn- och ungdomspsykologiska forskningen förläggs i anslutning till universitet eller till lärarhögskolinstitutionerna inte är av central betydelse. Såsom utredningen föreslagit bör inrättas institutionsgruppskollegier för gemensamma angelägenheter, även om *LUK* inte betraktar detta som en lösning på sikt. *LUK* har funnit att fackseminarierna i sin nuvarande form bör upphöra och i stället utnyttjas i form av ämnesinstitutioner som knyts till universiteten och att det därför är naturligt med en sammanslagning av all pedagogisk forskning förlagd till universitetsenheternas

pedagogiska institutioner. Den nära kontakt, som pedagogikundervisningen och det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet måste ha med övriga komponenter i lärarutbildningen, främst metodik och praktik, försöks- och demonstrationsverksamhet, fortbildning m. m., måste dock bevaras.

Byggnadsstyrelsen anför beträffande lokaler för de pedagogiska institutionerna på de fem universitetsorterna och i Linköping bl. a. följande. Under år 1971 beräknas stockholmsuniversitetets pedagogiska institution flytta ut till Frescati. Med hänsyn till att nuvarande tomt för lärarhögskolan i Stockholm är begränsad överväger styrelsen — i anslutning till projekteringsuppdrag från Kungl. Maj:t beträffande om- och tillbyggnad av de nuvarande lokalerna — att föreslå en omlokalisering av denna högskola till Frescati eller dess närhet. Om- och nybyggnaden för lärarhögskolan m. m. i Uppsala i kvarteret Seminariet skall enligt beslut av Kungl. Maj:t bl. a. omfatta för lärarhögskolan och universitetet gemensamma lokaler för ämnet pedagogik. Vidare projekterar styrelsen en nybyggnad för lärarhögskolan m. m. i Linköping på Vallaområdet, dit också högskolenhetens lokaler avses bli förlagda. Styrelsen har till Kungl. Maj:t överlämnat ett förslag till byggnadsprogram för utbyggnad för icke-laborativa institutioner m. m. i Lund, inkl. universitetets pedagogik. Styrelsen projekterar en om- och tillbyggnad av lärarhögskolan i Malmö. I tillbyggnaden ingår lokaler för lärarhögskolans pedagogik. Styrelsen projekterar vidare nybyggnad i Mölndal för lärarhögskola m. m. i Göteborg. I uppdraget innefattas lokaler för universitetets pedagogiska institution. Slutligen har Kungl. Maj:t uppdragit åt styrelsen att projektera nybyggnad för lärarhögskolan m. m. i Umeå på universitetsområdet. I nybyggnaden skall bl. a. inrymmas för lärarhögskolan och universitetet gemensamma lokaler i pedagogik. Enligt styrelsen är förutsättningarna för en lokalmässig integration mellan lärarhögskolornas och universitetens pedagogik goda med undantag för området Lund/Malmö. De nya lokaler som planeras för de pedagogiska institutionerna anses till övervägande delar kunna tas i bruk under år 1974.

Den föreslagna försöksverksamheten i fråga om dokumentation vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek bör enligt *skolöverstyrelsen* utformas så att även avnärmarbehov inom central och regional skolförvaltning beaktas. Det anses lämpligt att statens psykologisk-pedagogiska bibliotek tillförs sådana resurser att försök med dokumentationsservice via ADB kan planeras och erhållas inom överskådlig tid. En brett upplagd försöksverksamhet bör enligt överstyrelsen startas med en central arbetsgrupp förlagd till statens psykologisk-pedagogiska bibliotek och dokumentalister vid de större pedagogikinstitutionerna. Verksamheten bör anknyta till internationellt arbete på området. Den informationsverksamhet kring pedagogiskt forsknings- och utveck-

lingsarbete som utredningen föreslår bör enligt överstyrelsen tillgodoses genom flera olika åtgärder. En förstärkning av de lokala resurserna vid lärarhögskolorna för en effektivare informationsspridning anses vara möjlig, om vissa redaktionsuppgifter och distributionsuppgifter sammanförs till en person vid den pedagogiska institutionen. Även centralt kan viss information spridas av överstyrelsen om den skolforskning, som verket själv initierat. Överstyrelsen avser återkomma till dessa frågor i samband med de årliga anslagsframställningarna för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. *Statskontoret* framhåller, mot bakgrund av erfarenheterna från översynen av de vetenskapliga biblioteken, betydelsen av en aktiv dokumentationsservice till bibliotekens nyttjare, i detta fall närmast forskare och lärare inom ämnesområdena pedagogik och psykologi. Utvecklingen tyder på att specialbibliotekens uppgifter alltmer kommer att inriktas på förmedling av vetenskaplig information och dokumentation med utnyttjande av sådana tekniska hjälpmedel som mikrofilm och ADB-teknik. *Statskontoret* tillstyrker utredningens förslag om särskild försöksverksamhet med dokumentationsservice och aktiv informationstjänst vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Ämbetsverket förutsätter att planering och genomförande av denna försöksverksamhet sker i samråd med statens råd för vetenskaplig information och dokumentation (SINFDOK).

2.3 Föredraganden

2.3.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete

Det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet är av stor betydelse för den allmänna utbildningsplaneringen. Som framhållits av pedagogikutredningen har resultat från utbildningsforskningen på väsentliga punkter varit vägledande för de senaste decenniernas beslut om förändringar inom utbildningsväsendet. En viktig uppgift för det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet i dag är att utarbeta allt bättre metoder att förverkliga intentionerna bakom dessa förändringar, dels genom att klarlägga resultaten av utbildningsverksamheten, dels genom att undersöka hur olika sociala och pedagogiska faktorer påverkar den enskilda elevens upplevelse av undervisningen och därmed hans studieresultat. Med denna kombination av utvärdering av redan vunna erfarenheter och framåtsyftande forskning tillförs utbildningsväsendet kontinuerligt ökade kunskaper om hur man i klassrum och lärosalar skall lägga upp undervisningen för att varje elev skall få ett fullgott utbyte av den.

Inte minst den senaste tidens debatt har visat på ett antal angelägna forskningsområden inom utbildningsområdet. Det är sålunda ytterligt väsentligt att de svagpresterandes problem uppmärksammas. Viktiga frågor här är bl. a. hur bristande studiemotivation uppstår och vilka åtgärder som på t. ex. grundskolans olika stadier bör sättas in för att förebygga resp. avhjälpa elevers problem med att tillgodogöra sig undervisningen. Jag vill här erinra om att Kungl. Maj:t den 27 maj 1970 tillkallat särskilda sakkunniga med uppgift att behandla frågan om elever med särskilda svårigheter i skolan och därmed sammanhängande problem. De sakkunniga har antagit namnet utredningen om skolans inre arbete (SIA). Jag räknar med att utredningen kommer att ta initiativ till undersökningar som bidrar till att belysa dessa frågor. Det är vidare av vikt att intensifiera forskningen kring de faktorer, som påverkar arbetsförhållandena inom utbildningsområdet. Skolöverstyrelsen har lämnat anslag till ett flertal forskningsprojekt rörande samarbets- och elevvårdsfrågor, handikappade elevers problem m. m. Jag vill här även erinra om det arbete med att vidareutveckla formerna för samverkan och för elevvård, som pågår inom det pedagogiska utvecklingsblocket i Uppsala.

En annan betydande del av utbildningsforskningen rör de ämnesmetodiska frågorna. Den nya skolan med dess mer heterogena elevgrupper liksom skolans vidgade mål ställer andra krav på organisationen av undervisningen än det tidigare skolsystemet gjorde. Det är nödvändigt att vidareutveckla de metoder eller kombinationer av metoder som möjliggör en anpassning till elevernas skilda förutsättningar utan att man för den skull ger avkall på kravet om en gemensam referensram av kunskaper och färdigheter. En sådan individualisering kan inte komma till stånd enbart genom olika på läromedel och tekniska hjälpmedel byggda

undervisningssystem. Viktigt är också att uppmärksamma elevernas behov av personlig handledning och stöd i undervisningen. Den ämnesmetodiska utbildningsforskningen bör innefatta även en uppföljning av de resultat, som uppnås efter det att nya metoder introducerats. En viktig fråga i detta sammanhang är hur informationen om de nya metoderna förs ut till de yrkesverksamma lärarna. Jag hänvisar här till vad jag i prop. 1971: 1 (bil. 10 s. 380) anfört under anslaget Lärares fortbildning m. m.

Det är i det praktiska vardagsarbetet som de olika hindren för ett förverkligande av läro- och studieplanernas mål visar sig. Det är i undervisningslokalerna elever och lärare har att bemästra problemen med bristande studiestimulans och de spänningar sådan brist kan leda till, och det är där man slutligt måste utveckla de olika metoder, som ger varje elev tillfälle att på bästa sätt utnyttja just sina förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. En fortlöpande kontakt mellan utbildningsforskningen och det praktiska arbetet inom utbildningsväsendet är därför oundgänglig. Skolan och den högre utbildningen uppställer forskningens problem; forskningen ger skolan och den högre utbildningen medel att lösa dem. För att denna växelverkan skall komma till stånd krävs ett organiserat informationsflöde mellan utbildningsväsende och forskning.

Frågan hur utbildningsforskningen och därmed bl. a. utvärderingen av arbetet inom utbildningsväsendet bör administreras har under senare tid diskuterats ganska intensivt. En grundläggande princip inom offentlig förvaltning är att varje myndighet inom sitt verksamhetsområde skall inte bara tillämpa gällande bestämmelser eller se till att de tillämpas. Varje myndighet skall också ständigt uppmärksamma om verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Denna princip innebär för skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet bl. a. att de skall svara för att erforderlig kontroll och utvärdering av pågående utbildning sker och för att pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs. I de båda ämbetsverkens instruktioner fastslås bl. a. att de båda myndigheterna skall tillse att utbildningen i fråga om innehåll och metoder fortlöpande förnyas och förbättras i takt med forskningens framsteg och utvecklingen i övrigt. Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete är således en naturlig och nödvändig del av ämbetsverkens verksamhet som centrala förvaltningsmyndigheter. Ämbetsverken bör alltså leda det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. Jag avser därvid naturligtvis endast det arbete som bedrivs med medel som disponeras av myndigheterna själva. I detta sammanhang bör framhållas att den omständigheten att det tillkommer verken att leda det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet självfallet inte innebär att resultaten av forskningsprojekten styrs åt ett visst håll. Sedan ställning tagits till vilka projekt som bör förverkligas, skall dessa naturligtvis utföras av självständiga

grupper, vilka sedan problemområdet angetts arbetar med att finna lösningar i enlighet med de vetenskapliga kraven.

I detta sammanhang finns skäl att närmare överväga om organisatoriska förändringar inom skolöverstyrelsen behövs för att överstyrelsens arbete med utbildningsforskning, däri inbegripet utvärdering av arbetet i skolan, skall främjas. Arbetssituationen i skolan påverkas inte enbart av förhållandena i själva skolan utan i lika hög grad av förhållandena i samhället i övrigt. Skolans arbete och resultatet av arbetet får inte ses endast som en för skolan intern angelägenhet utan som en för hela samhället väsentlig fråga. Mot denna bakgrund finner jag starka skäl tala för att beträffande det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet stärka det inflytande på skolväsendet som redan nu — främst genom sammansättningen av skolöverstyrelsens styrelse — tillkommer personer och sammanslutningar som står utanför det dagliga arbetet inom skolan. Detta synes böra ske genom en reorganisering av skolöverstyrelsens nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att i nämnden skall ingå bl. a. företrädare för allmänna samhällsintressen, företrädare för skolans huvudmän, personal och elever samt företrädare för beteendevetenskaplig forskning. Nämnden bör få till uppgift att såsom rådgivande organ inom skolöverstyrelsen bereda ärenden om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, däri inbegripet utvärdering av arbetet i skolan. Av naturliga skäl är det inte möjligt för skolöverstyrelsens styrelse att mera ingående behandla dessa ärenden. I fall som verkets styrelse bestämmer bör det vara möjligt att i nämnda ärenden delegera beslutanderätten till nämnden.

Anslagen till pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete har ökat mycket kraftigt under senare år och mer än fyrdubblats sedan budgetåret 1967/68. Inom dessa anslag ryms medel såväl till kortsiktiga, konkreta projekt, t. ex. utarbetandet av arbetsinstruktioner, som till långsiktiga projekt av övergripande art som i sig rymmer ett antal delundersökningar. Resultaten av det mer konkreta utvecklingsarbetet kan jämförelsevis enkelt tillgodoföras undervisningen direkt. Däremot kan resultaten av den långsiktiga utbildningsforskningen vara svårare att föra ut till de på fältet verksamma. Jag avser därför att vad gäller skolforskningen föreslå Kungl. Maj:t att uppdrä åt skolöverstyrelsen att inkomma med förslag till hur denna s. k. återkoppling skall kunna säkerställas.

Utbildningsforskning bedrivs i Sverige dels vid universitetens pedagogiska, psykologiska och sociologiska institutioner och de större lärarhögskolornas pedagogiska institutioner, dels i anslutning till större statliga utredningar inom utbildningsområdet. Personal anställs för särskilda forskningsmedel, som disponeras av främst skolöverstyrelsen, universi-

tetskanslersämbetet, statens råd för samhällsforskning och riksbanksfonden.

Även om utbildningsforskningen expanderat starkt under senare år, finns det flera angelägna forskningsområden som hittills inte beaktats tillräckligt. Detta gäller bl. a. förskolpedagogiken och vuxenpedagogiken. Beträffande det senare området avser pedagogikutredningen att inom kort lägga fram ett särskilt förslag. Yrkespedagogisk forskning liksom forskning kring de praktisk-estetiska ämnenas pedagogik och metodik förekommer ännu så länge i ringa omfattning. En angelägen uppgift för utbildningsforskningen är vidare det universitetspedagogiska området som först under senare år blivit föremål för systematisk forskning. Den pedagogiska forskningen har också först på senare tid tagit upp frågor som rör individernas förhållande till samhället, s. k. socialpedagogik.

Möjligheterna att bedriva pedagogisk forskning är beroende av tillgången på utbildade forskare. Tillströmningen till forskarutbildning i pedagogik har ökat kraftigt under senare år. För att forskarutbildningen skall kunna bli effektiv måste handledningsresurserna förstärkas. Handledningsresurserna för forskarutbildning bör — förutom genom de organisatoriska åtgärder som jag avser att förorda i det följande — ökas genom att fasta forskartjänster successivt inrättas. I sin anslagsframställning för budgetåret 1971/72 har universitetskanslersämbetet föreslagit att det inrättas en professur i internationell pedagogik, personlig för professorn vid lärarhögskolan i Stockholm Torsten Husén. Jag förordar att en professur i pedagogik inrättas vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971. I annat sammanhang bör Husén utnämnas till förste innehavare av professuren. Därmed blir det möjligt för Husén att ägna sig åt forskning kring internationella utbildningsfrågor. Medel för denna tjänst och för 1 000 assistenttimmar för forskning och allmänt institutionsarbete har i prop. 1971: 1 (bil. 10 s. 268) beräknats under anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal. Jag vill vidare erinra om att jag i nyssnämnda proposition (s. 335) beräknat medel för extra ordinarie tjänster som forskare under anslaget Samhällsforskning. Frågan om inrättande av sådana tjänster kommer senare att prövas av Kungl. Maj:t. Det ankommer på statens råd för samhällsforskning att fördela tjänsterna på ämnesområden så att utbildningsforskningen tillgodoses i den utsträckning som är möjlig. I det följande kommer vidare medel att beräknas för bl. a. en ordinarie tjänst som biträdande professor i pedagogik vid lärarhögskola.

Resurserna för forskarutbildning kommer att kunna ökas, om forskningspersonal som är verksam inom den statliga uppdragsforskningen engageras i forskarutbildning. Statligt finansierad uppdragsforskning rörande utbildningsfrågor bör enligt min mening i regel bedrivas vid institutioner vid universitet och lärarhögskolor. Det är vidare väsentligt att lärarhögskolornas forskningspersonal kan användas för forskarutbildning.

Jag anser därför att sådan personal vid lärarhögskola bör kunna tas i anspråk för forskarutbildning som anordnas av universitet. I enlighet med utredningens förslag avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att förordna att det skall åligga forskare, som avlönas med medel från bl. a. anslagen till pedagogiskt utvecklingsarbete, att inom ramen för forskningsuppdraget meddela undervisning och förrätta examination inom forskarutbildning samt handleda studerande som deltar i sådan utbildning.

Pedagogikutredningen har haft i uppdrag att särskilt undersöka de frågor som hänger samman med den barn- och ungdomspsykologiska forskningen. Denna forskning, som f. n. till övervägande del bedrivs i anslutning till de pedagogiska institutionerna, är enligt min mening ett viktigt område för samarbete mellan lärarhögskol- och universitetsinstitutioner för pedagogik. Dessa institutioner bör därför vid fördelning av medel för forskning i ökad utsträckning tillföras personal och materiel m. m. för barn- och ungdomspsykologisk forskning.

Utbildningsforskning finansieras f. n. i stor utsträckning genom särskilda forskningsanslag. Utredningen anser att resurserna för uppdragsforskning fortsättningsvis bör öka. I fråga om lokaler för uppdragsforskning har utredningen pekat på möjligheten att tillgodose behoven genom anordnande av s. k. forskningsstationer i nära anslutning till pedagogiska institutioner. Stora behov av lokaler för uppdragsforskning föreligger enligt utredningen inom det pedagogiska området. Frågan om forskningsstationer har emellertid betydelse också när det gäller forskning inom många andra områden, bl. a. på det samhällsvetenskapliga fältet. Behovet av lokaler av detta slag bör bedömas av de berörda myndigheterna, bl. a. i anslutning till det fortlöpande utvecklingsarbete som pågår i fråga om de allmänna principerna för lokalplanering. Formerna för finansieringen av lokalerna har givetvis betydelse för dessa bedömningar. Det ankommer på de organ som deltar i planeringsarbetet att ta upp utredningens förslag till närmare prövning. Med hänsyn härtill bör ställning nu inte tas till de organisatoriska frågor, bl. a. vad gäller formerna för förvaltning av lokalerna, som utredningen aktualiserat.

2.3.2 Pedagogisk utbildning m. m.

Nuvarande system med olika utbildningsanstalter för olika lärarkategorier kan rymma risker för att utbildningarna för skilda slag av lärare isoleras från varandra. Genom samordningsåtgärder inom lärarutbildningen av pedagogisk, organisatorisk och lokalmässig art bör det vara möjligt att främja den helhetssyn på lärarutbildningsuppgiften, som är förutsättning för framgångsrikt arbete i skolan. En ökad samverkan mellan olika slag av lärarutbildning på

det område som mest präglas av yrkesgemenskapen, den praktisk-pedagogiska utbildningen och det därtill knutna forsknings- och utvecklingsarbetet i pedagogik, är därför enligt min mening av stor betydelse. I samband med 1967 års lärarutbildningsreform (prop. 1967: 4, SU 1967: 51, rskr 1967: 143) uttalade föredragande departementschefen att den samordnade utbildningen av klasslärare och ämneslärare vid lärarhögskola på sikt borde inbegripa utbildningen av även andra lärarkategorier. Enligt beslut av Kungl. Maj:t skall de yrkespedagogiska instituten i Göteborg, Linköping, Malmö, Solna och Umeå samordnas med berörda lärarhögskolor den 1 juli 1972. När det gäller utbildningen av lärare i s. k. övningsämnen fattade statsmakterna våren 1970 (prop. 1970:25, SU 1970: 108, rskr 1970: 272) principbeslut att den praktisk-pedagogiska delen av utbildningen av lärare i musik skulle förläggas till lärarhögskolor. I särskild proposition angående musikutbildning m. m. denna dag föreslår departementschefen dels att en provisorisk utbildning av lärare i musik och annat ämne skall komma till stånd, dels att dessa lärares praktisk-pedagogiska utbildning skall anordnas inom lärarhögskolororganisationen med början den 1 januari 1973. Utbildningen av lärare i bl. a. teckning, gymnastik, trä- och metallslöjd, textilslöjd, hemkunskap, barnkunskap, familjekunskap, konsumentkunskap och dramatik utreds av lärarutbildningskommittén.

All lärarutbildning bör bedrivas i kontakt med pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Härigenom ökar möjligheterna att hos de blivande lärarna utveckla intresse för att förnya, utveckla och förbättra undervisningen med beaktande av forskningens framsteg och utveckling. Även om de olika slagen av lärarutbildning i Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala, Linköping och Umeå samordnas på sätt som jag angett i det föregående, kommer en stor del av lärarutbildningen på andra orter att sakna lokal anknytning till pedagogiska forskningsinstitutioner. Ett regionalt samarbete bör därför snarast komma till stånd, så att kontakt mellan utbildningsforskning och alla slag av lärarutbildning inom en region skapas. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt skolöverstyrelsen att inkomma med förslag i fråga om formerna för ett sådant regionalt samarbete.

En lärares utbildning kan betraktas som en för honom ständigt pågående process, där grundutbildningen avser endast den första fasen. I grundutbildningen vid lärarhögskola ingår fyra huvuddelar, nämligen ämnesstudier, pedagogik, ämnesmetodik och praktik. Alla dessa fyra delar bör återfinnas i den fortsatta utbildningen men i regel i andra proportioner än i grundutbildningen. Utredningens undersökningar har visat, att ett stort antal lärare och lärarutbildare bedriver fortsatta studier i pedagogik som ett frivilligt inslag i egen fortbildning. Det framstår därför som mycket angeläget att fortsatt utbildning i pedagogik kan erbjudas

lärare på ett sådant sätt, att utbildningen lätt kan bygga på tidigare lärarutbildning och erbjudas i anslutning till övrig lärarutbildningsverksamhet. Utbildning i pedagogik vid lärarhögskola bör därför enligt min mening kunna utgöra bas för fortsatt utbildning vid filosofisk fakultet inom ämnesområdet pedagogik. Det bör uppdras åt utbildningsmyndigheterna att vid utformningen av studieplanerna se till att detta blir möjligt.

Pedagogikutredningen har haft till uppgift att pröva frågan om en vetenskaplig utbildning i ämnesmetodik, som kan ge behörighet till lektorstjänst i gymnasieskolan. Jag ansluter mig till utredningens förslag att åtgärder bör vidtas för att stimulera forskning kring ämnesmetodiska problem. Jag tillstyrker därför att en ämnesmetodisk forskarutbildning som leder fram till doktorsexamen vid samhällsvetenskaplig fakultet kommer till stånd. Den bör, som föreslagits, innehålla tre huvuddelar, nämligen ämnesstudier, pedagogik och ämnesmetodik. Relationerna mellan dessa delar bör kunna växla beroende på ämnets art. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt universitetskanslersämbetet att i samråd med skolöverstyrelsen fastställa studieplaner för försöksverksamhet med ämnesmetodisk forskarutbildning i ett begränsat antal ämnen. Utredningen har tagit upp även frågan om utbildning i undervisningsteknologi m. m. Jag vill erinra om att utbildning i pedagogik kan anordnas enligt alternativa studieplaner efter universitetskanslersämbetets bestämmande.

Vid sidan om forskning och undervisning har institutionerna för pedagogik att svara för vissa speciella uppgifter av servicekaraktär. Kostnader som är förenade med institutionernas åtaganden utanför institutionerna bör belasta den verksamhet som servicen omfattar. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att bemyndiga skolöverstyrelsen att utfärda anvisningar beträffande ersättning till statsverket för viss uppdragsverksamhet vid lärarhögskolorna.

2.3.3 Organisation m. m.

Institutionerna för pedagogik vid lärarhögskolorna har tillkommit för att möta behovet av pedagogikutbildning samt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete framför allt inom de områden som berörs av högskolornas lärarutbildning, nämligen den obligatoriska skolan och det frivilliga skolväsendet. Vid den lärarutbildningsreform, som genomfördes den 1 juli 1968 (prop. 1967: 4, SU 1967: 51, rskr 1967: 143), beslöts att lärarhögskolorna liksom tidigare skulle lyda under skolöverstyrelsen som central myndighet. Förekomsten av vetenskapliga institutioner för pedagogik vid lärarhögskolorna bedömdes vara en nödvändig förutsättning för ett fortsatt framgångsrikt arbete på skolväsendets utveckling. Arbetet

vid dessa institutioner har, bl. a. genom kontakterna med skolöverstyrelsen, kunnat länkas in på för utbildningsväsendet aktuella problemfält och forskningen har tillfört skolväsendet värdefulla rön. Pedagogiken i lärarutbildningen och de övriga komponenterna i denna utbildning, särskilt metodiken och praktiken, har under enhetlig lokal och central ledning kunnat knytas samman. Vidgade uppgifter i utvecklingsarbetet har tillförts lärarhögskolorna genom högskolornas fortbildningsavdelningar. Ansvar för ytterligare lärarutbildningar kommer att åvila lärarhögskolorna. Det är därför väsentligt att de pedagogiska institutionerna vid dessa högskolor — med hänsyn till pedagogikens stora betydelse för all lärarutbildning — får behålla sin centrala ställning inom lärarhögskolorganisationen.

Av stor betydelse för arbetet vid pedagogikinstitutionerna vid större lärarhögskola har anknytningen mellan lärarhögskola och universitet varit. Professor och biträdande professor vid lärarhögskola är ledamot av samhällsvetenskaplig fakultet och skall fullgöra viss del av sin undervisning som universitetsundervisning. De uppgifter i utbildningen av blivande lärare inom skolväsendet, som universitetens pedagogiska institutioner hade tidigare, har numera minskats genom att den obligatoriska utbildningen i pedagogik för lärare ges endast vid lärarhögskolor. Universitetsinstitutionerna har dock fortfarande betydelsefulla uppgifter inom skolforskningen. Under senare år har också andra viktiga arbetsområden för dessa institutioner tillkommit.

Utbildningsforskning bedrivs således vid både universiteten och lärarhögskolorna. Försök till gränsdragning mellan institutionerna med hänsyn till olika delar av forskningsfältet har enligt pedagogikutredningen ofta visat sig omöjliga eller olämpliga att genomföra. Vuxenpedagogisk forskning som tidigare ansetts ankomma främst på universiteten kan t. ex. knappast längre ses som en renodlad universitetsuppgift i ett läge då lärarutbildningen alltmer inriktas mot uppgifter inom vuxenundervisning. Den nuvarande forskningen vid universiteten kring s. k. industripedagogik kan inte heller isoleras från den yrkespedagogiska utbildning och forskning som ligger nära lärarhögskolornas intresseområde. Gränserna mellan universitets- och lärarhögskolinstitutionerna är och måste vara oskarpa. Den nödvändiga arbetsfördelningen kan inte åstadkommas genom att institutionerna tilldelas speciella, från varandra helt skilda arbetsuppgifter. Samverkan över institutionsgränserna synes vara den enda framkomliga vägen för att nå en rationell arbetsfördelning.

Institutioner vid universiteten kan för vissa gemensamma angelägenheter bilda en institutionsgrupp. De för gruppen gemensamma angelägenheterna handhas därvid av ett institutionsgruppskollegium och en institutionsgruppsprefekt. Pedagogikutredningen har föreslagit att principerna för institutionsgrupp tillämpas på de pedagogiska institutionerna vid universitet och större lärarhögskola. Därvid avses universitetsinstitutionen

och lärarhögskolinstitutionen för handhavandet av gemensamma angelägenheter bilda en institutionsgrupp för pedagogik. Utredningens förslag innebär vidare, att Kungl. Maj:t skall föreskriva vilka ärenden, som skall handläggas som gemensamma angelägenheter. Enligt utredningens mening bör man därutöver, alltefter de lokala förutsättningarna, till gemensamma uppgifter kunna hänföra även andra angelägenheter än dem som Kungl. Maj:t anger. Graden av samordning bör bestämmas av de speciella förhållandena på varje studieort.

Hos remissinstanserna finns i stort sett två uppfattningar företrädna. En minoritet menar att lärarhögskolorna själva bör kunna få anordna grundläggande utbildning och forskarutbildning i pedagogik enligt kunskörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna utan organisatorisk samverkan med universiteten. Övriga remissinstanser, som utgör flertalet, är positiva till samverkan, ofta med tillägget att universitet och lärarhögskola bör ha ett lika stort inflytande över institutionsgruppen.

I likhet med utredningen och majoriteten bland remissinstanserna anser jag att institutionerna för pedagogik vid större lärarhögskola och universitet bör samverka. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser som fordras för en sådan samverkan. Utgångspunkten bör härvid — med hänsyn till vissa uttalade önskemål om lika stort inflytande för båda de berörda institutionerna — vara i huvudsak följande. Institution för pedagogik vid universitet och institution för pedagogik vid lärarhögskola på universitetsorten (samverkande institutioner) skall fr. o. m. den 1 juli 1971 gemensamt fullgöra följande uppgifter som ankommer på institutionerna, nämligen uppgifter som avser forskning, forskarutbildning vid universitetets institution för pedagogik, studieplaner för grundläggande utbildning i pedagogik vid filosofisk fakultet och för utbildning i pedagogik vid lärarhögskola, annan central fråga rörande utbildningen i pedagogik samt förslag till årliga anslagsframställningar. Även i övrigt bör institutionerna i största möjliga omfattning samverka vid fullgörandet av sina uppgifter. Motsvarande bestämmelser bör gälla dels institutionen för pedagogik vid universitetet i Lund och institutionen för pedagogik vid lärarhögskolan i Malmö, dels den blivande institutionen för pedagogik vid högskolenheten i Linköping och institutionen för pedagogik vid lärarhögskolan i Linköping. För handhavandet av de uppgifter som skall fullgöras av de samverkande institutionerna gemensamt skall finnas en särskild institutionsgrupp för pedagogik. Den närmaste tillsynen över verksamheten vid särskild institutionsgrupp för pedagogik bör utövas av konsistoriet och lärarhögskolans rektor i samråd. Den högsta tillsynen över verksamheten vid sådan särskild institutionsgrupp bör utövas av universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen med den fördelningen att universitetskanslersämbetet är huvudtillsynsmyndighet för utbildningen och forskningen i pedagogik vid filosofisk fakultet och skolöverstyrelsen huvudtillsynsmyndighet för

utbildning, forskning och annan verksamhet vid lärarhögskola. Institutionsgruppsprefekt bör utses av konsistoriet och lärarhögskolans rektor i samråd bland de ordinarie lärare som tillhör institutionsgruppen. Närmare föreskrifter om förvaltningen av de gemensamma angelägenheterna bör meddelas i Kungl. Maj:ts beslut om bildande av institutionsgruppen i fråga.

Personal vid lärarhögskolinstitution och universitetsinstitution bör kunna tjänstgöra över institutionsgränserna. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att förordna att lärare och annan personal vid här avsedd läroanstalt får åläggas att fullgöra del av sina åligganden vid annan läroanstalt än den där han är anställd. Jag kommer att föreslå Kungl. Maj:t att även i övrigt vidta de åtgärder som enligt utredningen behövs för att underlätta lärares tjänstgöring vid båda institutionerna.

Planeringen av lokaler för de pedagogiska institutionerna påverkas av flera faktorer. De studerande kan ha behov av att nå annan undervisning parallellt med pedagogikstudierna. Detta gäller enligt pedagogikutredningen lärarhögskolans utbildning där de studerande följer undervisningen i flera ämnen parallellt, nämligen teori och metodik i olika ämnen samt pedagogik. Av betydelse i detta sammanhang är också behovet att i innehållsligt avseende samordna utbildningen i pedagogik med annan utbildning. Lärarhögskolornas studieplaner är uppbyggda kring en djupgående samverkan mellan framför allt pedagogik, metodik och praktik. Därför anses pedagogikundervisningen i lärarutbildningen knappast kunna i någon större utsträckning vara lokalmässig skild från den övriga utbildningen vid lärarhögskolorna och de institutioner, där tillämpningsövningar kan genomföras. Universitetsinstitutionerna har ett behov som är likartat lärarhögskolornas, men eftersom man vid universitetens pedagogikinstitutioner i flertalet fall torde kunna räkna med att ta de studerandes hela arbetstid i anspråk är kravet på närhet till olika lokaler inte så påträngande som vid lärarhögskolorna.

I sitt remissyttrande över utredningens förslag har byggnadsstyrelsen anfört bl. a. att gemensamma lokaler för institutionerna för pedagogik avses bli uppförda i nybyggnaderna för lärarhögskolorna i Uppsala, Göteborg (Mölndal) och Umeå. Vidare projekteras en nybyggnad för lärarhögskolan i Linköping på Vallaområdet, dit också högskolenheten avses bli förlagd. Möjligheterna till en lokalmässig samordning av lärarhögskolornas och universitetens institutioner för pedagogik synes goda på dessa orter. Genom nybyggnaderna kommer enligt min mening förbättrade förutsättningar att skapas för institutionssamverkan. Sådan samverkan har länge bedrivits bl. a. i Göteborg och där bidragit till forskningsresultat av praktisk betydelse för utbildningspolitiska beslut under senare år. De nya lokalerna i Uppsala, Göteborg (Mölndal), Umeå

och Linköping beräknas enligt byggnadsstyrelsen till övervägande delar kunna tas i bruk under år 1974.

Ett väl utbyggt system för **d o k u m e n t a t i o n** beträffande svenskt och utländskt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete är av stor betydelse för den fortsatta utbildningsforskningen. För det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet i Sverige finns f. n. ingen central dokumentation. Med utgångspunkt i utredningens förslag och remissinstansernas synpunkter avser jag att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att förordna att från åttonde huvudtitelns reservationsanslag Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet under budgetåret 1971/72 får utbetalas 100 000 kr. till statens psykologisk-pedagogiska bibliotek för avlöning till viss personal för försöksverksamhet med dokumentationsservice m. m. Styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek bör svara för försöksverksamheten, som bör bedrivas i samråd med skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet. Styrelsen bör i samråd med ämbetsverken också utvärdera försöksverksamheten.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) godkänna vad jag i det föregående förordat beträffande riktlinjer för bedrivandet av pedagogisk utbildning och forskning,
- 2) bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i pedagogik vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971.

3 Anslagsberäkningar för budgetåret 1971/72

3.1 Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet

1969/70 Utgift	13 094 855	Reservation	1 527 009
1970/71 Anslag	18 150 000		
1971/72 Förslag	20 590 000		

Från detta anslag bestrids kostnader för bl. a. olika former av pedagogiska och psykologiska undersökningar inom skolans område samt utveckling och utprovning av läromedel.

Skolöverstyrelsen

Överstyrelsen föreslår en höjning av anslaget med 8 000 000 kr. till 26 150 000 kr. för nästa budgetår.

Planerad anslagsdisposition

1. Forsknings- och utvecklingsarbete, skolforskning		13 160 000
Planering m. m.	1 700 000	
Skolforskningsprojekt	11 460 000	
2. Läroplansutveckling m. m.		2 339 300
Läroplansöversyner	471 000	
Läroplansutveckling inom enskilda ämnen och ämnesområden m. m.	404 300	
Läroplansutveckling för gymnasial vuxenutbildning	225 000	
Studiemotivation m. m.	306 000	
Läroplansarbete för gymnasieskolan	550 000	
Analys av olika yrkesområden inom industri och hantverk	158 000	
Läroplanutbildningsfrågor	225 000	
3. Läromedelsutveckling		5 060 000
4. Utvecklingsarbete vid vissa skolor		540 000
5. Övrigt pedagogiskt utvecklingsarbete		1 248 000
6. Bidrag till utgivande av pedagogiska publikationer		150 000
7. Lönekostnadspålägg		3 653 000
		26 150 300
	Avrundat	26 150 000

Skolöverstyrelsen framhåller inledningsvis att det pedagogiska utvecklingsarbetet syftar till att i skola och utbildning introducera en förbättrad teknik för planering, genomförande och utvärdering av undervisningen. Kännetecknande för utvecklingsarbetets första huvudform, forsknings- och utvecklingsprojekten, är att de inte är kopplade till tidsbestämda förändringar inom utbildningsväsendet. Projekten är som regel av långsiktig natur. De syftar till en förbättrad metodik för förverkligande av de utbildningspolitiskt uppställda målen för skolväsendet. Projekten är främst baserade på de pedagogiska pro-

blem, som upplevs inom överstyrelsen och de betcendevetenskapliga institutionerna. Under senare år har man prioriterat bl. a. yrkespedagogiska, förskolpedagogiska och vuxenpedagogiska projekt samt projekt rörande handikappade elevers skolgång och utbildning.

Utvecklingsarbetets andra huvudform, *läroplansutvecklingen*, avser dels läroplansarbete i samband med beslutade reformer, dels eventuellt kommande reformer av nu gällande läroplaner. F. n. pågår läroplansarbete rörande gymnasieskolan. Parallellt med detta har inletts ett utvecklingsarbete av mer långsiktig natur. Överstyrelsen strävar här efter anknytning till rådande praktiska betingelser inom ramen för särskilda läroplansprojekt inom de kommunala försöksblocken.

Den tredje huvudformen, *läromedelsutvecklingen*, har samband med läroplansarbetet och utgör i viss mån en direkt fortsättning av detta. Under senare år har läromedelsutvecklingen fått en allt starkare anknytning till forsknings- och utvecklingsarbetet, då projekten många gånger avsett metod- och materialsystem, där läromedlen är en integrerande del. Till denna utveckling har även tillkomsten av det allmänägda Utbildningsförlaget starkt bidragit. Ytterligare ett arbetsområde inom läromedelsutvecklingen gäller utprövningen av nya läromedel, i första hand då dessa ingår i omfattande läromedelssystem eller läromedelssatser, vars användande kräver ändrad organisation av elev- och lärargrupper eller på annat sätt har mera genomgripande effekter på formerna för samverkan och individualisering i skolarbetet.

En fjärde huvudform av det pedagogiska utvecklingsarbetet utgörs av den s. k. *lärarledda försöksverksamheten i vissa skolor*. Det kommunala utvecklingsarbetet är av stort värde och utgör ett nödvändigt komplement till det centrala och regionala utvecklingsarbetet på det pedagogiska området. Överstyrelsen konstaterar att man dock från kommunernas sida ibland upplevt dessa projekt som alltför isolerade från forsknings- och utvecklingsarbetet vid lärarhögskolorna, och att det därför är önskvärt att ett samarbete upprättas redan från det projektet startar. Överstyrelsen bedömer det som angeläget att de större lärarhögskolornas pedagogiska institutioner bidrar med expertis. De nuvarande sex regionskollegierna, vart och ett med centrum i en större lärarhögskola och med företrädare för övriga lärarutbildningsanstalter samt kommuner och länsskolnämnder inom resp. region, kan lätt utvecklas till en organisatorisk bas för samordning av denna typ av utvecklingsarbete.

En viktig del av den lärarledda försöksverksamheten utgör de pedagogiska utvecklingsblocken. Överstyrelsen anser att nya utvecklingsblock successivt bör upprättas. Statsbidrag till block utgår som regel under en femårsperiod.

Den femte huvudformen omfattar bl. a. *skolbyggnadsverksamheten*. Skolbyggnaderna kan ses som ett resultat av en mål-

och funktionsanalys av läroplanen. Samverkan mellan skolbyggnadsforskning och pedagogisk forskning är därför angelägen. Inte minst har systemlösningarna med nya och varierande elevgrupper, lärarlag, nya tidsmoduler och ny organisation av läromedlen inneburit påtagligt ändrade förutsättningar för bygnadsverksamheten.

Initiativ till skolforskning tas såväl av överstyrelsen som av lärarhögskolor, skolstyrelser, studieförbund, forskningsinstitutioner och enskilda forskare. De konkreta forskningsplanerna för olika projekt utformas sedan i samverkan mellan överstyrelsens fackavdelningar och de pedagogiska institutionerna. Forskningsplanerna samordnas inom skolforskningssektionen och projektförslagen förs upp på en särskild lista, som granskas av representanter för överstyrelsens olika verksamhetsområden innan beslut fattas om uppförande av förslaget i petita. Inom skolöverstyrelsen finns en särskild byrå för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete.

Skolöverstyrelsen har även en särskild nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet. Dess uppgift är att biträda överstyrelsen med råd och förslag beträffande mera omfattande pedagogiska undersökningar och försök, avsedda att främja utvecklingen inom överstyrelsens verksamhetsområde. I nämnden ingår representanter för bl. a. de beteendevetenskapliga institutionerna, skolan och arbetsmarknadsorganisationerna.

Sedan skolforskningsprojekten avslutats följer överstyrelsen upp hur projektresultaten tillgodogörs skolans arbete. Överstyrelsen överväger också åtgärder för att öka den externa informationen i former, som gör resultaten mer åtkomliga för en bred skolintresserad allmänhet, främst genom dagspress och övriga massmedia.

Överstyrelsen konstaterar att skolforskningens uppgifter härleds ur de utbildningspolitiska värderingarna och att ett centralt mål härvidlag är ökad jämlikhet. I överstyrelsens förslag till anslagsdisposition finns uppförda ett antal nya projekt, som bl. a. avser försök med olika behandlingsmodeller för svagpresterande eller svagmotiverade elever, undersökningar av förändringar av elevens studiemotivation med avseende på hemmiljön och modeller för samarbete mellan olika grupper inom skolan, arbetstrivsel och elevvård. Som viktiga arbetsuppgifter nämner skolöverstyrelsen bl. a. frågan om metodiken i vuxenundervisningen och en kartläggning av de faktorer som försvårar deltagande i och genomförande av utbildning i vuxen ålder och vidare frågan om förskoleverksamhetens roll när det gäller att kompensera brister i elevens sociala och kulturella bakgrund. För invandrarundervisningen redovisas ett projekt, som beräknas pågå i tre år.

Överstyrelsen konstaterar att en uppgift för skolforskningen bör vara att undersöka sambandet mellan utbildningskostnader och utbildningseffekter. Frågan om hur väl skolan kan tillvarata och vidareutveckla

elevernas begåvning, intressen och ambitioner, dvs. hur väl skolans mål kan uppfyllas, kan inte besvaras utan forskning, som inriktas på preciseringar av skolans mål och utarbetandet av utvärderingsmetoder för undersökning av måluppfyllelsen för olika elevgrupper. Strävandena att förbättra skolan blir framgångsrika först om de bygger på en god kunskap om den verklighet man vill förändra. I ett informationssystem för skolväsendet måste därför utvärderingsdata av den typ som tidigare nämnts ha stor betydelse.

Föredraganden

Jag har tidigare framhållit betydelsen av det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet för förverkligandet av intentionerna i skolans läroplaner. Jag vill här hänvisa till vad jag anfört i det föregående under punkten 2.3.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete om angelägna forskningsområden och om behovet av ständig samverkan mellan skolväsende och forskning. Jag vill även hänvisa till vad remissinstanserna under samma punkt anfört om forskningens inriktning.

I riksstaten för nästa budgetår bör liksom för innevarande budgetår under åttonde huvudtiteln uppföras ett reservationsanslag, benämnt Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet.

Från förevarande anslag bestrids innevarande budgetår bl. a. kostnaderna för viss läromedelsutveckling. Även läroboksförlagen bedriver sådan läromedelsutveckling. Under senare år har man låtit pröva läromedel i praktiskt skolarbete innan definitivt beslut fattas om deras användande. Denna prövning kan ske dels i form av s. k. praktisk prövning av läroböcker som skall granskas och godkännas av statens läroboksnämnd, dels i form av utprövning av systemläromedel och systemliknande läromedel. Utprövningen är därvid att betrakta som ett led i konstruktionsarbetet beträffande det nya läromedlet. Jag finner det befogat att det för denna typ av verksamhet uttas en avgift i likhet med vad som gäller för läromedel, som granskas av statens läroboksnämnd. Dessa avgifter bör avpassas så att de täcker de för statsverket med prövningen förenade kostnaderna. Mot bakgrund härav utgår jag från en avgift om 500 kr. för praktisk prövning av lärobok. För utprövning av systemläromedel och systemliknande läromedel kan avgiften beräknas komma att uppgå till minst 3 000 kr. och högst 7 000 kr. Avgiften bör i varje särskilt fall fastställas av skolöverstyrelsen, som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande har att lämna tillstånd för sådan utprövning av läromedel. Avgift bör inbetalas till skolöverstyrelsen, som får disponera den för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolväsendet. Jag räknar med att 200 000 kr. härigenom skall tillföras anslaget.

Jag beräknar under detta anslag 100 000 kr. till statens psykologisk-pedagogiska bibliotek för avlöning till viss personal för försöksverksamhet med dokumentationsservice m. m. Jag hänvisar här till vad jag i det föregående anfört under punkten 2.3.3 Organisation m. m.

Jag förordar att anslaget höjs med 2 440 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 590 000 kr.

3.2 Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor

1969/70 Utgift	2 865 318	Reservation	653 006
1970/71 Anslag	4 877 000		
1971/72 Förslag	7 877 000		

Universitetskanslersämbetet

Ämbetet föreslår en höjning av anslaget med 3 479 000 kr. till 8 356 000 kr. för nästa budgetår.

Långsiktigt forsknings- och utvecklingsarbete	2 014 000
Kortsiktigt utvecklingsarbete m. m.	2 514 000
därav	
a) kortsiktiga projekt	2 014 000
b) produktion av läromedel	500 000
Pedagogisk utbildning för lärare m. fl.	1 713 000
Planering, uppföljning, service	2 115 000
därav	
a) arbetsenhet vid universitetskanslersämbetet	408 000
b) lokala universitetspedagogiska enheter	1 707 000
	8 356 000

Verksamheten inom området pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, som fortfarande har försökskaraktär, bedrivs i en i förhållande till den högre undervisningens omfattning begränsad skala. Denna verksamhet är emellertid enligt universitetskanslersämbetets mening av avgörande betydelse för den högre utbildningens fortsatta utveckling. De förslag om ökade resurser för utbyggnad av det pedagogiska utvecklingsarbetet som ämbetet för fram har därför hög prioritet.

Det pedagogiska utvecklingsarbetet bedrivs i form av såväl långsiktiga som kortsiktiga projekt.

Till det långsiktiga utvecklingsarbetet räknas huvuddelen av de projekt, som i samarbete med universitetskanslersämbetet inletts eller planeras vid beteende- och samhällsvetenskapliga institutioner. Projekten inriktas främst på undervisningsmetodiska problem samt kvalitativa mätningar av olika inslag i undervisningen. Arbetet bör kunna skapa en fastare grund för konstruktion av studieplaner och utveckling av undervisningsteknik. Ämbetet räknar med att under budgetåret 1971/72 avdela betydligt större resurser än hittills för planering av och information om dessa projekt.

Det kortsiktiga utvecklingsarbetet består närmast av projekt rörande undervisningsmetoder och läro-

m e d e l m. m., som bedrivs och planeras i samarbete mellan de lokala arbetsenheterna för pedagogiskt utvecklingsarbete och berörda institutioner. Dessa projekt har i allt väsentligt sin utgångspunkt i de behov som lärare och studerande möter i den dagliga utbildningsverksamheten och syftar till att finna de bästa formerna för förverkligandet av intentionerna i studieplanerna. Förutom att verksamheten bör utvidgas är det angeläget att effektiva former för dokumentation och information kommer till stånd.

Pedagogisk utbildning för lärare m. fl. har i regel samma syfte som det kortsiktiga utvecklingsarbetet och står i nära samband med detta. Verksamheten innefattar f. n. lokala och centrala kurser samt i regel ämnesvis ordnade konferenser och lokala lärardagar. Erfarenheterna av denna försöksverksamhet är mycket positiva, varför den bör expandera.

Under anslaget Universitetskanslersämbetet: Förvaltningskostnader har ämbetet i sin anslagsframställning föreslagit att medel beräknas för inrättande av tjänster för de tjänstemän vid arbetsenheten för pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitetskanslersämbetet, vilkas avlöningskostnader under budgetåret 1970/71 bestrids från förevarande anslag.

I avvaktan på ytterligare erfarenheter av verksamheten vid de lokala arbetsenheterna för pedagogiskt utvecklingsarbete föreslår ämbetet att medel för avlöning av personal och medel i övrigt för enheternas verksamhet även budgetåret 1971/72 anvisas från förevarande anslag.

Universitetskanslersämbetet har i särskild skrivelse den 20 oktober 1969 hemställt om bemyndigande att efter prövning i varje särskilt fall medge befrielse från övriga tjänstegöromål för samtliga kategorier lärare samt assistenter och amanuenser vid universitet och högskolor, då vederbörande avser att utarbeta läromedel av väsentlig betydelse för utbildningen.

Föredraganden

Jag vill först erinra om vad jag i prop. 1971: 1 (bil. 10 s. 240) anfört vid min anmälan av vissa gemensamma frågor rörande universiteten m. m.

I riksstaten för nästa budgetår bör liksom för innevarande budgetår uppföras ett reservationsanslag, benämnt Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor.

Anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor har under senare år ökat väsentligt. Från anslaget till förvaltningarna m. m. vid universiteten och vissa högskolor bestrids även vissa kostnader för verksamhet inom detta område, nämligen för läromedelscentralerna på universitetsorterna och för uppföljning av läromedelsfrågor.

Universitetskanslersämbetet har i sin anslagsframställning för budgetåret 1971/72 gett en fortsatt utbyggnad av det pedagogiska utvecklingsarbetet på universitetsområdet hög prioritet. Det är enligt min mening angeläget att den snabba utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet och reformerna av utbildningens yttre organisation åtföljs av effektiva åtgärder i fråga om utbildningens inre organisation. Jag finner därför att ökade resurser bör ges för pedagogiskt utvecklingsarbete på universitetsområdet under nästa budgetår.

Det är av stor vikt att de olika delarna av den omfattande och expanderande verksamheten inom det pedagogiska utvecklingsarbetet är nära samordnade och att utvecklingsarbetet är klart inriktat på att åstadkomma snara, konkreta åtgärder för en förbättrad utbildning. Vidare är det av största betydelse att resultaten av det pedagogiska utvecklingsarbetet löpande utvärderas så att statsmakterna och utbildningsmyndigheterna får grundval för fortsatt planering av den högre utbildningen.

Arbetet på läromedelsområdet är väsentligt för den fortsatta utvecklingen av universitets- och högskolutbildningen. Från anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor ges f. n. stöd för produktion av viss kurslitteratur och — bl. a. inom ramen för verksamheten med utvecklingsprojekt vid ämnesinstitutioner — för framställning och utveckling av läromedel i övrigt. Vid min anmälan av vissa gemensamma frågor rörande universiteten m. m. i prop. 1971: 1 (bil. 10 s. 252) anförde jag att de kostnader, som är förenade med vissa lärares tjänstebefrielse för utarbetande av läromedel och som f. n. bestrids från anslagen till avlöningar till lärarpersonal, fortsättningsvis bör bestridas från anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete. Jag beräknar under förevarande anslag medel för nämnda verksamhet.

Från förevarande anslag bestrids budgetåret 1970/71 kostnaderna för personal m. m. vid arbetsenheten för pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitetskanslersämbetet. I enlighet med ämbetets förslag bör dessa kostnader för enhetens verksamhet (545 000 kr.) bestridas från anslaget Universitetskanslersämbetet: Förvaltningskostnader. Detta anslag kommer härigenom att belastas med högre belopp än som beräknats i rikstatsförslaget. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att de medel som för nämnda ändamål beräknats under förevarande anslag ej får disponeras. Förevarande anslag kommer sålunda att delvis fungera som s. k. täckningsanslag för rikstatsen. Vid arbetsenheten för pedagogiskt utvecklingsarbete vid universitetskanslersämbetet bör den 1 juli 1971 inrättas en tjänst för byråchef i Ce 1.

För de lokala universitetspedagogiska enheternas verksamhet, som även nästa budgetår bör bekostas från förevarande anslag, och för utvecklingsarbetet i övrigt i form av långsiktiga och kortsiktiga projekt samt pedagogisk utbildning för lärare har jag beaktat ett visst ökat medelsbehov för automatiska kostnadsökningar.

För nästa budgetår bör förevarande anslag ökas med 3 milj. kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) bemyndiga Kungl. Maj:t att vid universitetskanslersämbetet inrätta en tjänst för byråchef i Ce 1,
- 2) till *Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 877 000 kr.

3.3 Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m.

3.4 Lärarhögskolorna: Driftkostnader

1969/70 Utgift	200 689 071 ¹	Reservation	963 833 ³
1970/71 Anslag	218 320 000 ¹		
1971/72 Förslag	184 113 000 ²		

¹ Anslagen Lärarhögskolorna: Utbildningskostnader och Lärarhögskolorna: Materiel m. m.

² Därav avlöningar till lärarpersonal m. m. 161 483 000 kr. och driftkostnader 22 630 000 kr.

³ Anslaget Lärarhögskolorna: Materiel m. m.

I riksstaten för innevarande budgetår har under åttonde huvudtiteln förts upp ett förslagsanslag Lärarhögskolorna: Utbildningskostnader och ett reservationsanslag Lärarhögskolorna: Materiel m. m.

Statsmakterna beslöt år 1970 (prop. 1970: 1 bil. 10, SU 1970: 88, rskr 1970: 215) att anslaget Lärarhögskolorna: Materiel m. m. skulle fungera som ramanslag även för kostnader för extra arbetskraft. Genom denna anordning möjliggjordes en decentralisering till det lokala planet av rätten att besluta om användningen av tillgängliga medel även för nämnda ändamål. Rätten att besluta om användningen av tillgängliga medel bör för lärarhögskolorna fr. o. m. budgetåret 1971/72 utvidgas. Sedan den 1 juli 1969 finns vid universitetens olika fakulteter s. k. driftkostnadsanslag, från vilka bestrids bl. a. kostnader för löner m. m. för teknisk och administrativ personal och till vikarier för sådan personal samt för materiel och utgifter av expenskaraktär. En anslagsteknisk omläggning av ungefär motsvarande slag bör komma till stånd för lärarhögskolorna den 1 juli 1971. I riksstaten bör därför för budgetåret 1971/72 för lärarhögskolorna föras upp anslag till dels avlöningar till lärarpersonal m. m., dels driftkostnader.

Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m.

Vid beräkningen i det följande av personal samt medel under punkten Avlöningar redovisas — med hänsyn till vad jag i det föregående anført om anslagsteknisk omläggning av anslagen till Lärarhögskolorna — i huvudsak endast lärarpersonal och belopp som hänför sig till sådan personal.

Lärarhögskola finns dels i Göteborg, Linköping, Malmö, Stockholm, Umeå och Uppsala (större lärarhögskola), dels i Falun, Gävle, Härnös-

sand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Luleå och Växjö (mindre lärarhögskola). Bestämmelser om verksamheten vid lärarhögskola återfinns i stadgan (1968: 318) för lärarhögskolorna (ändrad senast 1970: 781).

	1970/71	Beräknad ändring 1971/72			
		Skolöverstyrelsen		Föredraganden	
Personal					
Lärar- och forskarpersonal	1 380	+	103	+	71
Anslag					
<i>Utgifter</i>					
Avlöningar	147 752 000	—	28 237 000	—	31 050 000
Sjukvård	161 000		of.		of.
Reseersättningar åt tjänstemän	2 155 000	+	326 000	+	195 000
Reseersättningar åt studerande	3 155 000	—	366 000	—	495 000
Vissa expenser	—		—	+	120 000
Lokalkostnader	9 054 000	+	2 435 000	+	2 403 000
Lönekostnadspålägg	33 933 000	—	6 406 000	—	5 895 000
	196 210 000		—32 248 000		—34 722 000
<i>Uppbördsmedel</i>					
Upplåtelse av lokaler m. m.	12 000	—	7 000	—	7 000
Nettoutgift	196 198 000		—32 241 000		—34 715 000

Skolöverstyrelsen

För att bristen på behöriga speciallärare i Norrland skall minskas föreslår överstyrelsen inrättande av en speciallärarlinje vid lärarhögskolan i Umeå. Vidare föreslås inrättande av en förskollärarlinje vid var och en av lärarhögskolorna i Kalmar och Kristianstad. För budgetåret 1971/72 räknar överstyrelsen med 1 536 platser för lågstadielärarutbildning, 2 064 platser för mellanstadielärarutbildning och 2 300 platser för praktisk-pedagogisk utbildning. För speciallärarutbildning föreslås ca 720 platser (inkl. fortbildningskurser om minst en termin) och för förskollärarutbildning 240 platser. Vid lärarhögskolorna i Karlstad, Kristianstad och Luleå fullföljs övergångsvis fyraårig folkskollärarutbildning enligt äldre studiegång.

Överstyrelsen ifrågasätter det rationella i att bibehålla den praktisk-pedagogiska utbildningen i Karlstad, Växjö och Örebro under ledning av lärarhögskolorna i Göteborg, Malmö resp. Uppsala. Man kan inom en snar framtid räkna med balans i fråga om tillgång på lärare i de flesta ämnen för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Den praktisk-pedagogiska utbildningen bör enligt överstyrelsen i framtiden inte delas upp på fler utbildningsanstalter än de sex lärarhögskolorna i Göteborg, Linköping, Malmö, Stockholm, Umeå och Uppsala, om man vill ha en rationell organisation i fråga om lärarkrafter och läromedelsresurser. Vid fortsatt praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare i Karlstad, Växjö och Örebro måste man vidare inom en snar framtid räkna med upprustning både i fråga om lokaler och materiel samt söka mer ratio-

nella lösningar i fråga om lärarutbildningspersonal än vad som hittills varit möjligt att åstadkomma. Överstyrelsen avser att senare belysa och diskutera hithörande frågor.

Överstyrelsens förslag i övrigt innebär i korthet:

1. Antalet ordinarie och extra ordinarie tjänster vid lärarhögskolorna är enligt överstyrelsen nu förhållandevis lågt. Överstyrelsen anser att en viss ökning är nödvändig och föreslår därför att inom en treårsperiod tjänsteorganisationen får byggas ut på sådant sätt att 65 % av totalantalet timmar utgör underlag för ordinarie och extra ordinarie tjänster. För budgetåret 1971/72 innebär förslaget 43 nya ordinarie tjänster enligt följande:

2 lektorer i pedagogik i U 22,

7 lektorer i ämnesteorin och ämnesmetodik eller i ämnesmetodik i U 22,

1 lektor i ämnesteorin och ämnesmetodik eller i ämnesmetodik i U 22 eller U 21,

3 lektorer i ämnesmetodik i U 21,

2 adjunkter i ämnesteorin i U 19,

17 lektorer i mellanstadiets metodik i U 17,

11 lektorer i lågstadiets metodik i U 17 eller U 14.

Vidare föreslås tre extra ordinarie lektorstjänster i vuxenutbildningens metodik samt medel för extra tjänster och lärartimmar över stat. (+5 484 500 kr.)

2. För produktion av interna televisionsprogram har under innevarande budgetår anvisats 523 000 kr. (exkl. lönekostnadspålägg). För nästa budgetår föreslås en ökning av dessa medel. (+782 400 kr.)

3. Kostnaderna för administration av den förberedande praktisk-pedagogiska utbildningen beräknas öka (+74 400 kr.).

4. Medlen till tjänstgöringstillägg enligt 29 § i specialbestämmelserna till AST bör räknas upp på grund av ökad lärarutbildningsorganisation (+3 343 000 kr.).

5. Utbildningen av klasslärare utan föreskriven lärarutbildning, förlagd till lärarhögskolorna i Göteborg, Umeå och Uppsala, avslutas för studerande på mellanstadielärlinjen med en sommarkurs om sju veckor år 1971. Utbildningen till lågstadielärare avslutas redan vårterminen 1971. Motsvarande utbildningar vid lärarhögskolan i Stockholm avslutades redan under sommaren år 1970. Medelsbehovet för särskild utbildning av klasslärare utan föreskriven utbildning minskar således under nästa budgetår. (—1 367 700 kr.)

6. Överstyrelsen föreslår att speciallärarutbildningen fr. o. m. läsåret 1971/72 ökas med 48 studerande på utbildningsgren 1 och att utbildningen av dessa förläggs till en speciallärarlinje vid lärarhögskolan i

Umeå. Samtliga dessa 48 studerande föreslås bli intagna till höstterminen 1971. Intagning till vårterminen 1972 planeras ej. Under det därpå följande läsåret 1972/73 planeras däremot för denna linje intagning såväl hösttermin som vårtermin med 48 studerande vardera terminen. Lärarkostnaderna för utbildningen under nästa budgetår beräknas till 287 700 kr.

7. Överstyrelsen har på olika lärarhögskolorter undersökt förutsättningarna för inrättande av förskollärlärlinje. Förutsättningar föreligger att inrätta förskollärlärlinje vid lärarhögskolorna i Kalmar och Kristianstad fr. o. m. läsåret 1971/72. Överstyrelsen föreslår sålunda att förskollärlärlinje inrättas vid dessa lärarhögskolor med en intagning av 60 lärarkandidater per termin och högskola. Utbildningens organisation skall i huvudsak vara densamma som vid förskoleseminarierna. Lärarkostnaderna för utbildningen under nästa budgetår beräknas till 905 200 kr.

8. Skolöverstyrelsen räknar med 144 intagningsplatser för särskild utbildning av lärare i musik utan föreskriven utbildning (+328 600 kr.).

9. Enligt statsmakternas beslut år 1967 (prop. 1967: 4, SU 1967: 51, rskr 1967: 143) skall det under nästa budgetår inte utgå avlöningsförmåner till studerande på ämneslärlärlinje under lärarhögskolterminen. Medelsbehovet under anslaget minskar därför. (—45 719 000 kr.)

10. Vid varje större lärarhögskola bör finnas en fast basorganisation för forsknings- och utvecklingsarbete. Överstyrelsen föreslår i överensstämmelse med pedagogikutredningens förslag en successiv utbyggnad av lärarhögskolornas pedagogiska institutioner. För budgetåret 1971/72 föreslås att nya tjänster som biträdande professor inrättas vid lärarhögskolorna i Göteborg och Malmö samt att nya forskningssekreterartjänster tillförs de lärarhögskolor som hittills saknat sådana tjänster. Tjänsterna som biträdande professor bör kompletteras med assistenttimmar enligt samma principer som gäller vid universiteten. Överstyrelsen föreslår att 500 assistenttimmar tilldelas den föreslagna tjänsten som biträdande professor i Göteborg och att 500 assistenttimmar tillförs den redan befintliga tjänsten som biträdande professor i Linköping.

Överstyrelsen föreslår vidare att lärarhögskolorna i Göteborg, Linköping, Umeå och Uppsala tilldelas 1 000 assistenttimmar vardera främst för institutionernas uppgifter gentemot försöks- och demonstrationsskolan. Vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö bör det t. v. vara möjligt att för dessa uppgifter utnyttja de assistenttimmar som redan finns. (+662 200 kr.)

11. Överstyrelsen föreslår sex tjänster som kurator samt medel till kurativa ändamål (+272 800 kr.).

12. Medlen till utbildning av kyrkomusiker bör räknas ned på grund av minskat antal klasser i äldre utbildningsorganisation (—14 600 kr.).

13. Medel till biträdande utbildningsledare vid föreslagen speciallärarlinje i Umeå samt till dem som skall förestå förskollärlärarlinjerna i Kalmar och Kristianstad beräknas (+130 300 kr.).

14. Under förevarande anslag upptaget belopp till extra personal för arbete med central intagning föreslås överfört till anslaget Skolöverstyrelsen (—372 000 kr.).

15. Medlen till experter och särskilda sakkunniga vid de större lärarhögskolorna bör räknas upp med 32 200 kr. Medel till samma ändamål vid de mindre lärarhögskolorna bör tas upp med 55 800 kr. Dessa senare högskolor har hittills helt saknat möjlighet att utnyttja experter, ett förhållande som enligt överstyrelsens bedömning varit ogynnsamt. (+88 000 kr.)

16. För arvoden till läkare och sköterskor samt för kallortstillägg behövs ytterligare medel (+11 200 kr.).

17. Enligt överstyrelsen blir behovet av vikariats- och övertidsersättningar mindre under nästa budgetår (—682 000 kr.).

Lärarhögskolorna: Driftkostnader

I det följande redovisas — med hänsyn till vad som i det föregående anförts om anslagsteknisk omläggning av anslagen till lärarhögskolorna — även belopp som hänför sig till personal på löneplan A till bibliotek, administration, vaktjänst och institutioner.

Anslaget Lärarhögskolorna: Materiel m. m. är för budgetåret 1970/71 uppdelat på 16 anslagsposter om sammanlagt 9 805 000 kr. Anslagsposterna 1—15 upptar belopp som fördelats på de femton lärarhögskolorna. Från dessa anslagsposter bekostas dels expenser vid förvaltningarna, dels extra arbetskraft, dels materiel m. m. Från anslagsposten 16, som utbetalas av skolöverstyrelsen, bekostas bl. a. viss undervisningsmateriel och vissa inventarier vid lärarhögskolorna, materiel för centralplanerad pro-

Beräknade resurser vid lärarhögskolorna för materiel m. m. och personal på löneplan A i befintlig organisation

Lärarhögskola	Materiel m. m.	Personal på löneplan A	Vikariatsersättning	Lönekostnads- pålägg	Totalt
1. Falun	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
2. Gävle	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
3. Göteborg	1 200 000	1 492 722	149 272	394 079	3 236 073
4. Härnösand	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
5. Jönköping	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
6. Kalmar	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
7. Karlstad	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
8. Kristianstad	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
9. Linköping	600 000	686 112	68 611	181 133	1 535 856
10. Luleå	300 000	317 088	31 709	83 711	732 508
11. Malmö	1 200 000	1 220 448	122 045	322 198	2 864 691
12. Stockholm	1 200 000	1 260 372	126 037	332 738	2 919 147
13. Umeå	600 000	650 136	65 014	171 636	1 486 786
14. Uppsala	800 000	960 564	96 056	253 589	2 110 209
15. Växjö	300 000	305 340	30 534	80 610	716 484
					20 617 142

duktion av interna televisionsprogram m. m. samt expenser för central intagning av studerande.

De beräknade resurserna vid lärarhögskolorna för materiel m. m. och personal på löneplan A i befintlig organisation uppgår således till 20 617 142 kr. Anslaget Lärarhögskolorna: Materiel m. m. upptar under budgetåret 1970/71 även en anslagspost Viss utrustning m. m. om 1 505 000 kr.

Skolöverstyrelsen

Enligt överstyrelsen bör följande antal icke-ordinarie tjänster för personal som icke är lärare inrättas vid lärarhögskolorna budgetåret 1971/72 (+768 700 kr.):

- 1 förste biblioteksassistent i A 20/15,
- 2 förste biblioteksbiträden i A 11,
- 10 biblioteksbiträden i A 3/9,
- 1 kanslist i A 11/17,
- 3 kvalificerade biträden i A 11,
- 4 expeditjonsförmän i A 11,
- 3½ vaktmästare i högst A 9,
- 2 laboratoricassistenter i A 11.

Överstyrelsen föreslår medel till lönekostnadspålägg till extra arbetskraft, till expenser och materiel m. m. samt till central produktion av interna televisionsprogram m. m. (+1 316 000 kr.).

Medlen under förevarande anslag till expenser för central intagning föreslås överfört till anslaget Skolöverstyrelsen (—120 000 kr.).

Medel för inredning i samband med ombyggnad av lärarhögskolorna i Härnösand, Kalmar, Kristianstad och Växjö beräknas under förevarande anslag (+720 000 kr.).

Föredraganden

I riksstaten för innevarande budgetår har under åttonde huvudtiteln förts upp ett förslagsanslag Lärarhögskolorna: Utbildningskostnader och ett reservationsanslag Lärarhögskolorna: Materiel m. m.

Statsmakterna beslöt år 1970 (prop. 1970: 1 bil. 10, SU 1970: 88, rskr 1970: 215) att anslaget Lärarhögskolorna: Materiel m. m. skulle fungera som ramanslag även för kostnader för extra arbetskraft. Rätten att besluta om användningen av tillgängliga medel bör för lärarhögskolornas del utvidgas fr. o. m. budgetåret 1971/72. Sedan den 1 juli 1969 finns vid universiteten s. k. driftkostnadsanslag, från vilka bestrids bl. a. kostnader för löner m. m. för teknisk och administrativ personal och till vikarier för sådan personal samt för materiel och utgifter av expenskaraktär. En anslagsteknisk omläggning av ungefär motsvarande slag bör komma till stånd vid lärarhögskolorna den 1 juli 1971 med hänsyn

till dels de goda erfarenheterna på universitetsområdet, dels föreslagen samordning av pedagogikinstitutionerna vid lärarhögskola och universitet. I riksstaten bör därför för budgetåret 1971/72 anslagen till lärarhögskolorna föras upp med förändrad benämning, nämligen Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. och Lärarhögskolorna: Driftkostnader.

Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m.

Jag har i det föregående berört frågan om samordnad lärarutbildning. Till de fördelar, som en samorganisation av lärarutbildningen ger, hör ökad flexibilitet i fråga om utnyttjande av lärarkrafter, materiella resurser och lokaler inom lärarhögskolorganisationen. I en tid av snabb utveckling på utbildningsområdet blir prognoserna beträffande lärarbehovet ofta osäkra. I samordnade enheter kan olägenheterna av nödvändiga förändringar i kapaciteten på olika utbildningslinjer lättare balanseras. Förskollärlinje bör den 1 juli 1971 inrättas vid var och en av lärarhögskolorna i Kalmar och Kristianstad, eftersom tillgång till barnstugor och övningsinstitutioner i erforderlig utsträckning finns på dessa orter och högskolorna kan ställa lokaler till förfogande för förskollärläro-utbildning. Den lokalmässiga samordningen innebär bl. a. att lärarutbildningarna för förskolestadiet och lågstadiet kan samverka i pedagogiskt hänseende, vilket skapar förutsättningar för en bättre kontinuitet i barnens utveckling i förskola och skola. Vid lärarhögskolorna bör finnas 180 intagningsplatser för förskollärare under budgetåret 1971/72. Jag har i annat sammanhang beräknat medel för 1 920 intagningsplatser vid förskoleseminarierna. Det kommer således att vid lärarhögskolor och förskoleseminarier tas in sammanlagt 2 100 blivande förskollärare under nästa budgetår.

För budgetåret 1971/72 bör vid lärarhögskolornas lågstadielärlinje finnas 1 440 intagningsplatser och vid högskolornas mellanstadielärlinje 1 968 intagningsplatser. Detta innebär en minskning av antalet intagningsplatser på dessa linjer med 192 jämfört med intagningen innevarande budgetår.

För att bristen på behöriga speciallärare i Norrland skall minskas bör en speciallärlinje inrättas vid lärarhögskolan i Umeå den 1 juli 1971. Antalet intagningsplatser vid den nya linjen i Umeå bör för nästa budgetår vara 48. Speciallärlinje finns f. n. vid lärarhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Sammanlagt bör för budgetåret 1971/72 finnas ca 720 intagningsplatser för speciallärläro-utbildning, fortbildningskurser om minst en termin inräknade.

För praktisk-pedagogisk utbildning vid lärarhögskolornas ämneslärlinje bör för budgetåret 1971/72 finnas ca 2 300 intagningsplatser. Frågan om fortsatt praktisk-pedagogisk utbildning i Karlstad, Växjö och

Örebro bör inte avgöras förrän lärarutbildningskommittén lagt fram sina förslag. Intill dess bör utvecklingen noga följas, bl. a. vad gäller intresset för praktisk-pedagogisk utbildning på dessa orter hos dem som studerar där.

Skolöverstyrelsen föreslår för nästa budgetår 144 intagningsplatser för särskild utbildning av lärare i musik utan föreskriven utbildning. Jag har inte någon erinran mot skolöverstyrelsens förslag och avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt skolöverstyrelsen att inkomma med de förslag till bestämmelser för utbildningen som behövs. (8)

Jag har i det föregående förordat att en professur i pedagogik med Torsten Husén som förste innehavare inrättas vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1971. Jag har vidare erinrat om att jag i prop. 1971: 1 (bil. 10 s. 335) beräknat medel för tjänster som extra ordinarie forskare under anslaget Samhällsforskning. Under förevarande anslag bör medel beräknas för en ordinarie tjänst som biträdande professor. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att inrätta en tjänst som biträdande professor i pedagogik vid lärarhögskolan i Malmö den 1 juli 1971. Jag beräknar medel för ytterligare 500 assistenttimmar. Den 1 juli 1971 kommer det att inom lärarhögskolorganisationen finnas sammanlagt 14 500 assistenttimmar. (10)

Medel bör beräknas för en tjänst som biträdande utbildningsledare vid föreslagen speciallärarlinje i Umeå den 1 juli 1971. För de mindre lärarhögskolorna finns under förevarande anslag medel till arvoden m. m. för biträde med pedagogisk-administrativa arbetsuppgifter. Dessa medel bör räknas upp med 90 000 kr., som avses täcka kostnader för dels ledning av förskollärarutbildning i Kalmar och Kristianstad, dels experter och särskilda sakkunniga vid mindre lärarhögskolor. Jag beräknar ytterligare 62 000 kr. till kurativa ändamål vid lärarhögskolorna. (11, 13 och 15)

Medel för extra personal för arbete med central intagning av blivande lärare bör alltså anvisas under förevarande anslag (14). Under anslaget bör tas upp även medel till expenser för central intagning.

Medlen till produktion av interna televisionsprogram bör räknas upp med 200 000 kr. för nästa budgetår och kommer därefter att uppgå till sammanlagt 850 000 kr. (2). Jag beräknar i erforderlig omfattning medel för tjänstgöringstillägg, speciallärarutbildning, förskollärarutbildning samt för arvoden till läkare och sköterskor samt kallortstillägg (4, 6, 7 och 16). Jag har även beaktat de medelsbehov som kan föranledas av de förslag som inom kort avses bli framlagda för riksdagen i fråga om utbildning vid lärarhögskola av funktionärer för studie- och yrkesorientering. För administration av den förberedande praktisk-pedagogiska utbildningen bör anvisas 248 000 kr. (3). Medlen till utbildning av kyrkomusiker och klasslärare utan föreskriven utbildning, avlöningsförmåner till studerande

på ämneslärlinje under lärarhögskoltermin samt vissa vikariatstillägg bör räknas ned i enlighet med skolöverstyrelsens förslag (5, 9, 12 och 17). Särskilda medel till psykometrisk och statistisk expertis bör ej anvisas från förevarande anslag efter den 1 juli 1971. Vid beräkning av medelsbehovet under förevarande anslag har jag beaktat även effekten av minskat antal intagningsplatser vid lågstadielärlinje och mellanstadielärlinje som jag förordar i det föregående.

Lärarhögskolorna: Driftkostnader

Det är angeläget att åstadkomma en medelsdisposition för verksamheten vid lärarhögskolorna som är friare än f. n. De medel, som under innevarande budgetår beräknats för personal på löneplan A under anslaget Lärarhögskolorna: Utbildningskostnader bör, som jag nyss anför, fr. o. m. budgetåret 1971/72 i riksstaten redovisas under ett särskilt reservationsanslag, benämnt Lärarhögskolorna: Driftkostnader. Eventuella behållningar vid utgången av innevarande budgetår på det nuvarande reservationsanslaget till materiel m. m. bör överföras till motsvarande anslagsposter under det nya driftkostnadsanslaget. För anslaget bör i tillämpliga delar gälla detsamma som för universitetens driftkostnadsanslag (jfr prop. 1970: 1 bil. 10 s. 252). Rätten till friare anslagsdisposition efter den 1 juli 1971 bör kunna stimulera intresset för rationaliseringar. Den ökade friheten innebär emellertid också ökat ansvar. Bl. a. måste tillses att medel avsätts för utgifter för vikarier åt den personal som avlönas med medel från driftkostnadsanslaget.

Anslaget Lärarhögskolorna: Driftkostnader bör för nästa budgetår föras upp med 22 630 000 kr. Jag har därvid beräknat en viss ökning av medlen för bl. a. expenser och materiel samt central produktion av interna televisionsprogram. Anslagsposterna till högskolorna bör för var och en av lärarhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö föras upp med 3 milj. kr., för lärarhögskolan i Uppsala med 2 150 000 kr. och för lärarhögskolorna i Linköping och Umeå med vardera 1 550 000 kr. samt för varje mindre lärarhögskola med 750 000 kr., dvs. med sammanlagt 21 milj. kr. Anslagsposten till viss utrustning m. m. bör tas upp med 1 630 000 kr. De särskilda medelsbehov, som kan uppstå för vissa lärarhögskolor och som inte kan täckas med medel från vederbörande högskolas anslagspost, bör efter beslut av skolöverstyrelsen kunna tillgodoses med de medel som anvisas under anslagsposten till viss utrustning m. m.

Vad gäller medel till expenser för central intagning hänvisar jag till vad jag anför i det föregående.

Kungl. Maj:t har genom beslut den 5 februari 1971 medgett att byggnadsstyrelsen tar i anspråk högst 2 milj. kr. inom den i inredningsplanen för universitet, högskolor m. m. uppförda kostnadsramen Till

Kungl. Maj:ts disposition (budgetåret 1970/71) för inredning av lokaler för lärarhögskolorna i Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Falun, Gävle och Härnösand.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t förslår riksdagen att

- 1) till *Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m.* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 161 483 000 kr.,
- 2) till *Lärarhögskolorna: Driftkostnader* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 22 630 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

	Sida
1 Inledning	4
2 Pedagogisk utbildning och forskning	5
2.1 Utredningen	5
2.1.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete	5
2.1.2 Pedagogisk utbildning m. m.	10
2.1.3 Organisation m. m.	14
2.2 Remissyttrandena	20
2.2.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete	20
2.2.2 Pedagogisk utbildning m. m.	22
2.2.3 Organisation m. m.	24
2.3 Föredraganden	28
2.3.1 Pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete	28
2.3.2 Pedagogisk utbildning m. m.	32
2.3.3 Organisation m. m.	34
3 Anslagsberäkningar för budgetåret 1971/72	39
3.1 Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet	39
3.2 Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor	43
3.3 Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m.	46
3.4 Lärarhögskolorna: Driftkostnader	46